

مجله دانش

صفحه : ۳ و ۴

شماره اول - مارس ۱۹۳۷

تجلی جلد

دارالفنون

ادبیات فارسی و فلسفه و تاریخ و جغرافیا و ادبیات

فلسفه ، اجتماعیات ، تاریخ ، جغرافیا ، ادبیات

ایکمی آید به نشر اولنور

مستدرجات

خلیل نعمت الله

»

اسماعیل مکی

از میرلی اسماعیل مکی

فلسفه اصطلاحی

ابتدائی ذهنیت ؟

روسسوی ناصیل تدقیق ایتمه لی

تورک فیلسوفی فارابی

استانبول - ملی مطبعه

۱۹۳۷

ایکی تورک فیلسوفی

۲

۳ - فارابی نکت اثرلری

حیات سیاسیة دن پک اوزاق ، بالعکس حیات علمیة یمه تمامیه مستغرق اولان قوجه داهی دریای حکمته دالمش ، اوندن صدفلر چیقارمش ایدی [۱] . تورخان توروئی لطیف بر صو باشنده ویا جنت کبی باغچه لرده اوتورور ، اوراده آسوده بر حالده تألیف و تصنیفده بولونور ایدی [۲] . فارابی فکرلرینی کلیشی کوزل یازار ، یوکسک فکرلرینی کاغذ پارچه لرینه قید ایدردی . اثرلرنده «فصول و تعلیقات» دن خوشلانیردی . دنیلدیکنه کوره تنظیم و ترتیبینه اعتنا ایتزدی . بو کیفیت یازیلرینک روحنه نفوذه مانع اولوردی . دیتریسی طرفندن [۱۸۹۰] ده نشر اولنان کتاب ترتیبسز ، رابطه سز ، قیصه قیصه فقره لر دن مرکب بر مجموعه در . خصوصاً اهل باطن (صوفیه) اصطلاحی قوللانیله سی اثرینک مغلق اولمه سنی بر قات دها آرتیور [۳] . فارابی نکت ترتیب و تنظیمه عدم اعتناسی بر چوق مؤلفاتی «فصول و تعلیقات - Apharsims» شکلنده براقش ، پک آزی جزء حالنده تصنیف اولونمش ایدی .

فارابی نکت پک چوق اثرلری « طبقات اطبا و اخبار حکما » ده یازیلی در . فقط الله بولونانلر اصلی اولان عربجه و عبرانیجه دن ترجمه اولمق اوزره آزدرد . بویوک اثرلرندن هیچ بری اوروپا لسانلریته ترجمه اولونما مشدر . لاتینجه یمه ترجمه اولونان غایت آز اثری واردرد . [۱] آثارینک نادر بولونمه سنی کاتب چلبی « ابن سینانک باشقا بر شکلده آثار یازمش اولمسندن ناشی اولمیدر » دییور . فی الواقع ابن سینا فارابی نکت یازمش اولدینی ثرلرک تلمیزی در . نته کیم « مابعد الطبیعه » دن نه قصد ایدلدیکنی اکلایه مدم ، اکلماقدن ده امید کسدم . انجاق

[۱] صوان الحکمة .

[۲] موضوعات العلوم .

Avicenne [۳]

قارابی نك كتابی سایه سنده اونی اكلایه بیلدم « افاده سنده کمال افتخار ایله اثرینك تلیذی اولدیغنی بیان ایدیور .

قارابی نك مملکتینده قاضیلغی روایت اولوندیغی حالده ینه عربجه یی لایقیله بیلیمورایدی . بغدادده عربجه یی لایقیله اله ایتدکن صوکر اثرلرینی حرث دیلی اولان عرب دیلی ایله یازمش ایدی . قارابی ارسطونك مؤلفاتی خصوصاً « Organon - فص » ی عربجه ینقل ایله اشتهار ایتدی . شوقدارکه حرفیاً ترجمه ینه رغبت ایتیموب یونانی اولان معنای اصلی یی تلخیص ایله مش ایدی [۱] . قارابی نك سعی متادیس یالکز متون یونانیه یی شرحه منحصر قالمامش ، بالذات کندیس ده قیمتی برطاقیم آثار قلمه آلمش ایدی . قارابی ده الکندی کی کتب یونانیه نك مترجمی اولمقدن زیاده شارحی در . نته کیم آثارینك بر قسمی افلاطون ، ارسطو ، اسکندر افرو دیسی ، فر فریوس ، بطلمیوس کی فلاسفه یونانیه نك آثار و نظریاتی شرح و تحلیله حصر ایدلمشدر . مصنفاتنك چوغی وقتیه شامده موجود ایدی . کتابلرینك چوغی تلیذی یازیلرله در [۲] .

طبقات اطبا ایله اخبار حکماده ترتیبسز اوله رق بر جدول آثار واردر . بارون قارا دوو « جدول آثاری یازمق اوزون سوره جکدر » دیور ، بعضی آثارینی ذکر ایدیور . فی الواقع ابن ابی اصیبعه ایله قفطی کی ترتیبسز اوله رق اسامی جدولی یازمق فائده سزدر ، فقط بز ، عرب فیلسوفی الکندی ایله عجم فیلسوفی رازی نك اثرلرینی برطاقیم زمره لره آیردیغمز کی تورک فیلسوفی قارابی نك ده اثرلرینی زمره لره آیراجغز : ۱ - موسوعات . - ۲ - فلسفه . - ۳ - سیاسیات . - ۴ - موسیقی . - ۵ - ریاضیات . - ۶ - طبیعیات . - ۷ - جدلیات . - ۸ - مکتومات ویا فنون غریبه .

۱ - موسوعات - موسوعات زمره سی بیلدیگمز انسیقلوپدی زمره سی در . فیلسوفنك بو بابده ایکی مهم اثری واردر . بو ایکی اثرک مهمی کندیسنه « معلم ثانی » عنوان مفخرتی قازانديران « التعلیم الثانی » در . التعلیم الثانی فلسفه انسیقلوپدیس در . دیگر ده « احصاء العلوم والمعرفة » نامنده کی معظم اثری در . اسلامده اک اول موسوعات یازان قارابی در . علوم متنوعه ده کی مقاصدی بیان خصوصنده قارابیدن اول بویه بر اثر یازیلماشدر .

[۱] اکتفاء القنوع .

[۲] صوان الحکمه .

احصاء العلوم طلب علم اوغورنده امك ویرنلرک هیچ بری اوندن مستغنی اوله میه جق
درجه ده بویوک بر اثر در . [۱]

احصاء العلوم بش قسمه آیرلمشدر : لسانیات ، منطق ، ریاضیات ، طبیعیات ، مدنیات .
هر بر قسمنده متعدد فصللر واردر . احصاء العلومك یكانه نسخه اصلیه سی ال یازیسیله
الیوم اسپانیاده « اسکوریال » کتبخانه سنده محفوظدر . اسکوریال کتبخانه سی نامی آلتنده کی
فهرستی تنظیم ایدن راهب قازیری قتالوقده انسیقلوپدی عنوانیه قید ایتمشدر . (پرم)
شهرنده (دوروسی) کتبخانه سنده مختصر عبرانیجه ترجمه سنك بر نسخه سی واردر . فارابی
نامه (S cientiarum) یا خود (Comspendium Omnium S cien tiarum) عنوانیه
طبع و نشر اولونان اثر مشهور احصاء العلومك مختصر بر ترجمه سی اولسه کرکدر .
تمامیه اولان ترجمه سی ده فرانسه ده ملی کتبخانه ده واردر [۱] . بو قدار قیمتدار اولان
احصاء العلوم فارابی دن صوکران کلن اسلام متفکر لرینه انسیقلوپدی یازدرمش ایدی . ابوحاتم
ابن حیان اوتوز جزء دن عبارت اولمق اوزره « کتاب وصف العلوم و انواعها » یازمش
ایدی . اوندن صکران مشهور « اخوان الصفا » یازمش ، دها صکران الشیخ الرئیس ابن
سیناده انسیقلوپدی یازمش ایدی . « کتاب الشفاء » فلسفه انسیقلوپدیسی ایدی ، اون سکنز
جلد اوزره یازمش ایدی . ابن سینادن صوکران صره سیله ابوالمظفر الابیوردی نك (طبقات
الفنون) ی ، ابن عقیلک (طبقات الفنون) ی ، ابن الجوزی نك انواع علوم حقنده [کتاب
المجتبی) سی ، فخر رازی نك (حقائق الانوار فی حقائق الانوار) ی کلیر . رازی نك بو کتابی
آتمش علمك موضوعاتندن باحثدر که موسوعات عربیه نك اقدمی عدا اولونمشدر . رازی بونی
خوارزم شاهلرندن علاء الدین تکش [وفاتی : ۵۹۶] ایچین یازمشدی . شمس الدین
محمد الانصاری نك [وفاتی ۷۹۴] [ارشاد القاصد الی انی المقاصد] ی تورک موسوعاتچیسی
طاشکوپری زاده نك قلمه آلدیغی موضوعات العلومك مأخذی در [۱] . دها صکران عقائد
عضدیه شارحی جلال الدین ابن اسعد الصدیق (۹۰۸) (انموذج) یازمش ، توقادلی لطف الله
بن حسن (۹۰۰) سلطان بایزید ثانی ایچین (المطالب الالهیه) تألیف ایتمش ، جلال الدین
سیوطی (۹۱۱) اولان (النقایه) ، صوکران (اتمام الدراية) نامی آلتنده بر شرح تصنیف ایله مش ،

[۱] اکتفاء القنوع ، موسوعات العلوم العربیه - Die des si pkilosoqhiques

[۱] قاضی صاعد ، ابن القفطی ، ابن ابی اصیبعه ، طاش کوپری زاده .

[۱] موسوعات العلوم العربیه

محمد امین بن صدرالدین الشیروانی سلطان احمد ایچین (الفوائد الخاقانیہ) یازمش ایدی .
عصام الدین طاشکوپری زاده (۹۶۷) ، (مفتاح المعاده) یازمش ، اوغلی شیخ کمال الدین
(۱۰۳۲) بعض علاوہ لر و تصرفلر ایہ برابر تورکجه یه ترجمہ ایتمش ایدی . ازنیقنک
(مدینة العلوم) ی وارددر [۱].

صوک زمانلرده بستانی عائله سی طرفندن عربجه « دائرة المعارف » یازدیغی گبی تورکجه
« محیط المعارف - دائرة معارف » ناملرنده ایکی اثر یازمش ایسه ده هپسی ده ناتمام در .

۲ - فلسفه - فارابی نك اك چوق اثرلری فلسفه یه دائردر . آثار سائرہ سی اثار فلسفیہ یه
نسبتله پك آردر .

۱ - منطق - فارابی نك اك مهم اثارى سلسلهء شروح در . فارابی منطقی ترجیح
ایدیور . معاصر لرینه منطقی نشر و تعمیم ایله ، انمام ایله مشغول اولویور . قیاسك مختلف شكللری
حقنده کی ابراز ایتدیکی دقیق برفرق الحق شایان شکر اندر . فارابی مشائیة Péripatétisme
منطقی توضیح ایله مش ایدی . منطق کتابلرینی شرح و تحقیق خصوصنده ، ادله ایرادنده
بوتوز اقرانی کچمش ، او کتابلرک غوامضی اظهار ، اسرارینی کشف ایتمش ایدی . بویله جه
اونلرک ا کلاسیلمه سنی قولایلشیر مشدی . احتیاج کوریلان اك فائده لی مباحثی معناسی
درست ، عبارہ سی لطیف اوله رق کتابلرنده طویللامش ، الکندی وسائرہ نك تحلیل صناعتده
انحای تعلیمده غافل بولونقلری نقطه یه اشارت ایرک تصحیح ، منطقك مواد خمسہ سی [۱]
حقنده کی سوزلری توضیح ایله مش ایدی . بویله جه استعمال طریقلرینی ، هر برینك
ماده سنده کی صور قیاسك فصل صرف اولوندیغی بیلدیر مش ایدی . بوبابده کتابلری
صوک درجه یی بولمش ایدی [۲].

فارابی اك بویوك منطقجی اولمغه آثارى غایت قیمتداردر . « فص » یازدیغی شرح برچوق
اجانبك استفاده ایتدکلری بر اثردر . اسلامده الك اول منطقده مشتهر اولان ابن المقفع الفارسی
ایدی که عباسی خلیفه سی ابو جعفر المنصورك کاتبی ایدی فارابی دن اول داها بر طاقم ذوات
کرك شرح و تفسیر صورتیه ، كرك اختصار و تلخیص طریقله اثرلر یازمشلر ، اسلام

[۱] ایجدالعلوم - صدیق خان .

[۱] مواد قیاس اولان برهان ، جد ، خطابه ، شعر ، مغالطه طریقلری

[۲] ابن ابی اصیبعه ، ابن القفطی .

عرفان عالمنه یونانی منطقی سیدیرمشر ، بویله جه فارابی یه بویوک زمینلر حاضر لامشر ایدی .
فقط منطق انکشاف ایده میوردی منطقك انکشافی تمامیلله فارابی یه قالمش ایدی .
فارابی نك منطقه عاڈ باشلیجه ائاری شونلردر .

۱ - فصی مرمی

ارسطونك فصی آلتی کتابی حاوی ایدی :

- ۱ - Catégories - قاطیغوریا ، کتاب المقولات ،
- ۲ - Herméneia - باری هرمنیاس - کتاب العبارة (قضایا)
- ۳ - les premiers Analytiques - انالوطیقا الاولی ، کتاب القیاس ،
- ۴ - les seconds Analytiques - انالوطیقا الثانية ، کتاب البرهان ،
- ۵ - Topiques - طوبیقا - کتاب المواضع الجدلیة - کتاب الجدل ،
- ۶ - Sophistique - سوفسطیقا - کتاب المغالطة ، کتاب الحکمة المموهة .

سقراط ایله افلاطون تصور وتصدیق نظریه لر یله منطقك اساسنی وضع ایتمشلردی .
شوقادار که بونلر نظرنده منطق برعلم دکیل ، بر «صناعت مناظره» ، صناعت جدل» ایدی .
مسائل فلسفیه نك هیئت عمومیه سنه تطبیق اولونوردی . ارسطو ایلك دفعه اوله رق منطقی
فلسفه سنك اقسام سائر سندن آیرمش ، قیاسی منطقك موضوع خاصی قیلمش ایدی .
منطقه « علم برهان » نامنی ورنلر « مشائیون » ایدی ایپکور « علم قانون » ی رواقیه ایسه
« علم استدلال » ی اشعار ایدهرک « علم منطق » نامنی ویرمشردی . ارسطونك Rhétorique
- ریطوریا - کتاب الخطاب» ایله «poétique- فوییطقا - کتاب الشعر» نامنده آیریجه ایکی
کتابی داها وارایدی . فارابی بو ایکی کتابی ده اجزاء منطقدن صایمقله علوم آلیه ، کتب
ثمانیه دن عبارت اولمش ایدی . بوسکز کتابك دردنجیمی برهان کتابی ایدی ، اولکی اوچ
کتاب برهان کتابنه «مدخل وتوطئه» حکمنده ایدی . برهاندن صوکران کلان دیگر درت
کتاب ده برهان کتابنك نتیجه سندن معدود ایدی .

فارابی نك تلقیسنه کوره خطابه وشعر کتابلری منطقه عاڈ ایدی ، بویله جه ابواب منطق
سکزه بالغ اولویوردی . غربده ایسه تلقی باشقادرلو ایدی ، خطابه وشعر کتابلری ادبیاته
عاڈایدی . منطق بابلری «فص» بابی کی الی بادن عبارت ایدی .

اندلس فیلسوف وفقیهی ابن رشد ، فارابی نك ، متداول اولان منطق کتابلرنده کی

نقطه نظری ایله ارسطوطاليسك منطقى کتابلرنده کی نقطه نظری تعریف و بیان حقنده بر اثر یازمشدر فقط اثر المزدده بولونمادیغندن هر ایکی نقطه نظره واقف اوله مدق .

قاطیغورياس کتابی رومجهدن عربجهیه نقل ایدن حنین بن اسحاق ایدی . حنین ایریجه شرح ده ایتمش ایدی . فر فریوس ، یحیی النحوی ، آمونیوس ، ثاومسطیوس . ثاوفرستس مقولات شارحلر بدن ایدی . ابوبشر متی دد بو کتابی شرح تفسیر ایتمشدی . ابن المقفع ، الکندی ، اسحاق بن حنین ، احمد بن طیب ، رازی نک مختصر لری واردر .

باریمیناس کتابی سریانی لساننه نقل ایدن حنین ، عربجهیه نقل ایدن اسحاق بن حنین ایدی . جالینوس ، قویری نک ، متانک ، ثاوفرستسک شرح لری واردر . حنین ، اسحاق ، ابن المقفع ، الکندی ، رازی احمد بن طیب ، ثابت بن قره اختصار ایتمشدر .

انالوطیقا الاولى ویا تحلیل القیاس کتابی عربجهیه نقل ایدن ثیادروس در . حنین ایله اسحاق سریانی لسانلرینه نقل ایتمشدر . اسکندر افرویدیسی نک اشکاله قادر ایکی تفسیری واردر که بری دیگرندن داهاتام در . ثاوفرستوس ایکی مقاله یی تفسیر ایتدی کی یحیی النحوی ده کذا اشکاله قادر تفسیر ایتمش ایدی . متا ایله الکندی نک ده تفسیر لری واردر . ابن المقفع ده بو کتابی ترجمه ایتمشدی .

انالوطیقا الثانية ویا برهان کتابی حنین ایله اسحاق سریانی لسانه ، اسحاق عربجهیه ترجمه ایتمشدی . اسکندرک ، یحیی النحوی نک ، متانک و استادی ابویحیی مروزی نک ، الکندی نک شرح لری واردر .

طوبیقا ویا جدل کتابی سریانی یه نقل ایدن اسحاق ، بونی ده عربجهیه نقل ایدن یحیی بن عدی در . اسکندر ایله آمونیوسک بعض مقاله لرینک شرح لری واردر . بو کتابی ده شرح ایتمشدی ، فارابی بو کتابی هم تفسیر ، هم تلخیص ایلشدر ، ابو عثمان دمشقی نک ده بر ترجمه سی واردر .

سوفسطیقا ویا حکمت کتابی ابن ناعمه ومتی سریانی یه ، یحیی بن عدی عربجهیه نقل ایتمشدر . قویری بونی تفسیر ایله مش ، ابراهیم العشاری ابن ناعمه نک نقل ایتدی کنی اصلاح ایدرک عربجهیه ترجمه ایتمشدر . الکندی نک بر تفسیری واردر .

ریطوریقا ویا خطابه کتابی اسحاق عربجهیه نقل ایتمشدر . فوییطفا ویا شعر کتابی سریانی دن عربجهیه نقل ایدن متی ایدی الکندی نک بر مختصری واردر . [۱]

ابو نصر فارابی نك قیاس شرحی بویوك بر شرح ایدی . قیاس حقنده كوچوك بر كتابی دها وار ایدی كه كندی یازیسيله مترجم اوله رق بولونمشدی . كتاب العبارة ايله كتاب المقولات شرحلری تعلیق اوله رق یازلمش ایدی ، فارابی ، برده كتاب الجدك مقاله ثانیه و ثامنہ سنی شرح ایتمشدی . متی بوكتابده برهان شرحی ده تعلیق طریق ايله یازلمش ، حلبده کی تلیذی ابراهیم بن عدی یه املا ایتمشدی بونلردن باشقا جده ده « تعلیقات حواشی » سی واردر كه كتاب المقولاتك مشكل و مغلق اولان یرلرینی شرحه منحصردر .

عبد اللطیف بغدادی فارابی نك سكز كتابنه حاشیهلر یازمشدر [۱]

۲ — ایساغوجی شرحی — اسکندریه فلاسفه سندن فلوطینك تلیذی فرفریوس ، « فص » ك بعضی نقاطی مشكل كورولمكله ، مدخل معناسنه كلان ایساغوجی ناميله کلیات « خمس » ی [۲] یازمش ایدی . فارابی بونی برنجی باب اولمق اوزره ابواب منطقدن صایمغله منطق بابلری طقوزه چیقمش ایدی . بالاخره تعریفات بحثی برهان كتابندن کلیات خمس بابنه ، عكس بحثی ده قضایا بابنه نقل اولوندی . مقولات بابی طی اولونوب حكمت الهیه فنه كچیرلدی . تعریفات بابی ایری عد اولونمغله منطق بابلری ینه طوقوز بابده قالمش ایدی .

ابن المقفع ایساغوجی یی شرح ایتمشدی . بو ترجمه (۱۶۲۵) ده روماده طبع اولونمشدر [۱] منانك ده بر شرحی واردر . فارابی نك ایساغوجی شرحی تعلیق اوله رق یازلمش ایدی .

۲ — التوطه فی المنطوق — فارابی منطقه مقدمه اواق اوزره بو كتابی یازمشدر .

۴ — المختصر الصغیر فی المنطوق — فارابی متكلمین مسلكی اوزره كوچوك بر تلخیص یازمشدر [۲] .

احمد بن الطیب نحو عربی ايله منطق آراسنده کی فرقی مشعر بر اثر یارمش ، ابو بكر رازی ده متكلمین لسانيله منطق حقنده بر رساله یازمش ایدی كه بوراده منطقه احتیاج كورولن هرشیئی بیان ایدیور ایدی [۴] .

[۱] ابن ابی اصیبعه

[۲] جنس ، نوع ، فصل ، خاصه ، عرض عام .

[۱] اکتفاء القنوع

[۲] یالكز بو درت اثر قارا دودو طرفندن آلمشدر

[۴] ابن ابی اصیبعه

۵ - البرهانه - فارابی نیک ایریجه بر کتاب البرهانی وارد در بوراده کرک ترتیبنده، کرک قانونلرنده، کرک تعریفلرده ارسطویه مخالفت ایدیور. اندلس فیلسوف وقاضیسی ابوالولید بن رشدک فارابی نیک ارسطویه مخالف اولدیغی نقطه لری مبین بر رساله سی وارد در. عبداللطیف بغدادی ده البرهانی شرح ایله مش ایدی.

۶ - بونلردن ماعدا فارابی نیک، منطق حقه اشارت ایدن بر طاقم احادیث شریفه نی جامع بر اثری، منطق حقه بر مختصر کیری، قیاس حقه بر مختصر (وسطی) بوتون صنایع قیاسیه ده مستعمل اولان قضیه لر و قیاسلری کویستهریر بر ایستاتیسیقی، شروط قیاسه عائد بر اثری، الجدلی، تحلیل حقه، شرائط یقین حقه، مقولاتدن غرض حقه، وجودی و ضروریدن مغالطه حقه مختلط اولان مقدمات قیاس حقه، ادب حدل حقه، مختصر بوتون منطق کتابلری حقه ایری اثرلری ده وارد در.

ب - مابهر الطیبه - فارابی نیک ماده فلسفیه سی بندنده ایضاح ایتدی کمز وجهه فلوپینک - Plotin اثری افلاطونه اسناد اولوندیغی کبی اثولوجیاده ارسطویه اسناد اولونمش ایدی. تعبیر مخصوصی اوزره اثولوجیا مدس و منحول ایدی اثولوجیا - Outhouloudjia فلوپینک [Ennéades - تساعیه] نام اثرینک [IV - VI] ماده لری اوزرینه یازلمش ایدی. اثولوجیا ایساغوجی صاحبی فر فریوس طرفندن تفسیر اولونمش، تخمینه کوره [۲۲۶] سنه هجریه سنده عبدالملک بن ناعمة الحمصی طرفندن عربجه ترجمه ایدلمش، الکندی ده بونی احمد المعتمم نامنه تصحیح ایتمش ایدی [۱]. بو اثر دیتریسی نیک همته [۱۸۸۲] ده برلینده طبع اولونمش ایدی. موسوی موسی بن عزرا بو کتابدن اثولوجیا مناسنه کله بیله جک اولان [Bedolach] نامی آلتنده بحث ایدیور. تجدد دورنده لاتینجه بر شرح یاپیلوب روماده [۱۵۱۹] ده موقع انتشاره وضع اولوندی که عنوانی شویله ایدی :

Sapientissimi Aristotelis Stagiritx Theologia sive mistica philosophia, secundum Agyptios noviter reperta et in latinum castigatissime.

عینی اثر [۱۵۲۲] ده پارسده تکرار طبع اولوندی. بو کتاب شرقده پک چوق اعتبار قازاندی بوراده نو افلاطونیه نیک واحد محضی، عقل و نفوس نظریه لری وار ایدی واحد محض بوتون اشیانک علتی ایدی. هرشی اوندن

[۱] عاشر افندی کتبخانه سنده [۵۶۷] نومروده فر فریوس تفسیری اوزره یازمه بر نسخه سی وارد در. ادبیات مجموعه سی - ۷

صدور ایدیوردی . عقل ابتدادن، بلا واسطه اوندن صادر اولویور، صوکره عالم علوی^۱ عقلده کی بوتون اشیا بو عقلدن صادر اولویور . عالم سفلیده کی اشیاده عالم علویده کی اشیادن، بونلر واسطه سیله واحددن صدور ایدیوردی . موجود اول واحد محضدن صدور ایتدکن صوکره واحدی کورمک املیه دوریور ، اوکا عطف نگاه ایدیور، ایشته بو حالده موجود اول عقل اولویور ، افعالی ده واحد محضک افعالنه بکزه یور، چونکه واحده عطف نگاه ایتدکن، واحدی کندی اقتدارینه گوره کوردکن صوکره واحد اوکا متعدد، عظیم قوتلر افاضه ایدیور . ارتق عقلدن نفسک صورتی حقیقیور نصلکه عقل واحددن صدور ایتدیکی زمان واحد ، متحرک ده کیل ایسه نفسک صورتی ده عقلدن صادر اولدیغی زمان عقل ، متحرک ده کیل ایدی . ارتیق نفس «معلول المعلول» اولویور ایدی . نفس عقله مخالف اوله رق حرکتسز بر فعلی احداث ایدمیور ، احداث ایتدیکی فعل ده فانی اولویور . [۱]

عرب فلسفه سنده اونی تمثیل ایدن فارابیده بونظریه وارایدی، واحددن واحد صادر اولور . نظریه سی مهم بر اصل فلسفی ایدی . جناب حقدن عقل کلی ، عقل کلیدن نفس کلیه صادر اولمش ایدی . نفس عالم عقل ایله عالم حس آراسنده بر واسطه ایدی وهر ایکیسنه مربوط ایدی . نفس کندیغی، عقلی تماشادن چویروب اشیای سافله یه دوغرو نتیجه افرا دی ترتیبلرینه کورده ، ییلدیزلرده اولانلری، آی آلتنده بولونانلری احداث ایدیورایدی . حیات نفسه عائددر ، بوقسه فانی اولان اجساده عائد دکیلدر .

ایشته بو افکار بوتون ارسطویه نسبت اولونیوردی . مشائییه مذهبی ظن اولونیوردی . بوندن ا کلاسیلیورکه فلسفه فارابی ودیکر رفقاسی عنندنه اولدجه مختلط بر کل ایدی ، آهنگسز ایدی که ترکیب وتالیف طریق ایله افاده خصوصی موضوع بحث ایدی . اولجه بیان اولوندیغی اوزره متعدد فلسفه یوق ایدی ابدت یکانه بر فلسفه وارایدی . فقط بیک یوزی وارایدی . غایت مثبت اولان تجربه مسلکندن مفرط تصوفه قدار یاییلیوردی . شرقده تلقی اولونان بو فلسفه بو کون پک غریب ، بلکه ده غیر ممکن کورولور . بر اولان فلسفه نك هیچ اولمازسه ایکی ممثلی اولان افلاطون و ارسطو آراسنده تناقض بولونه میور ایدی ، بو ایکسینک مسلکلی عینی حقیقتک مختلف ایضاحلری ایدی ، بو ایکی حکیم عینی حقیقتک آیری آیری سیالری ایدی . چونکه کبار فلاسفه ابنیا کی ایدی [۱] . فارابی نك

«الجمع بین الحکیمین» ده دیدیکی کبی «براهین حقیقه» یوللری فلاسفه دن نشأت ایتیش ایدی که اونلرک او گلرنده ایکی حکیم بولونیوردی . بونلر مبدع ایدیلر، براهین اقناعیه مستقیمه ده اصحاب شرابع دن نشأت ایدیوردی که بونلرده ابداعه عوض اولمق اوزره وحی و الهامات وارایدی . «ایشته فلاسفه نك تعلیملری برنوع وحی کی خطادن ، تناقضدن سالم ایدی . «درجه اولاده فیلسوف ، بو مختلف منظره لردن آهنگدار بروحدتی داها ایی کلایان ذات ایدی . ایشته «اغراض افلاطون و ارسطو طالیس» ، «الجمع بین رأی الحکیمین» ویا «اتفاق اراء افلاطون و ارسطو طالیس» ، «التوسط بین ارسطو طالیس و حالینوس» نامنده کی اوج اثری بوندن نشأت ایتیش ایدی. [۱]

انجاق فارابی رواقیه رئیس زه نونک رساله سنه شرح یازدیغی کبی شیخ یونانی فلوطینک رساله لرینه ده شرح یازمش [۲] ، شارح ، اسکندریه ده اثولوجیادن استخراج ایدرک بر مقاله قلمه آلمش ، «فلوطين و تلميذی اثولوجیا شارحی فریوس نامیه ارسطو شارحی طائمش ، ارسطو اسکندریه مدرسنه کوره ، نو افلاطونی بر طرزده شرح اولونمش اولمغله فارابی ورفقاسی بوبابده معذور ، بلکه ده صایله بیلرلردی فریوس ارسطونک مقولاتی ، اخلاقی ، طبیعیاتی شرح ایتیش ، بالخاصه «فص» ی ایچین ایساغوجی یی یازمش ، ارسطونک سوزینی آ کلامقده غایت ماهر بیلنمش ایدی . فلوطینک اثرلری سریانی لساننه ترجمه اولونمش ایسه ده عربجه یه ترجمه اولوندیغی معلوم دکیلدر. [۳]

۱ — کتاب فی اغراض فلسفه افلاطون و ارسطو طالیس — «فارابی نك بو کتابی فلسفه ده کی یوکسکلیکنه ، فنون حکمتده کی تدقیق و تحقیقنه بویوک بر شاهددر . بوراده اولعلومک سرلرینی ، ویردیکی ثمره لری برر برر کوسته ریور ، آره لرنده کی نسبتی ، ایضاح ایدیور . صوکر ا افلاطون فلسفه سنه باشلايور ، غرض و مقصدینی بیلدیریور بو بابده تالیفاتنک اسامیسنی بیلدیریور . داها صوکر ا ارسطو فلسفه سنه کچور بر مقدمه دن ، فلسفه سی حقنده مفصل بر تحلیل یاپدقن صوکر ا منطق و طبیعیات حقنده غرض و مقصدینی برر برر ایضاح ایدیور . علم الهی نك اولنه ، علم طبیعی ایله علم الهی یه استدلاله قادار واریور ، فلسفه یی تدقیق و تتبع ایدیلر ایچین بوندن نافع اثر یوقدر . چونکه بوتون علومده مشترک اولان ،

Encyclopédie de l'islam - Avicenne [۱]

[۲] صوان الحکمه

[۳] ابن القفطی

معنالرینی وبر علمه مختص اولان معنالرینی تعریف ایدیور، ارتیق مقولاتک معنالرینی آ کلامق،
بوتون علومه موضوع اولان اولیاتک نه اولدیغنی بیلیمک انجق بو سایهده اوله بیلیر» [۱]

۲ — «الجمع بین رأی الحكیمین» ویا «انفاذ أراء ارسطوطاليس و افلاطونه» —
بو کتاب «الابانة عن غرض ارسطوطاليس في كتاب مابعد الطبيعة، معانی العقل، المسائل-
القليسية والاجوبة عنها، ماينبغي ان يقدم قبل تعلم الفلسفة، عيون المسائل [۱]، النکت
فيما يصح وما لا يصح في احكام النجوم؛ فصوص الحكم وشرحی نصوص الکلم» ایله برابر مجموعه
حالنده امین افندی الخانجی طرفندن مصرده سعادت مطبعه سنده طبع اولونمشدر. بواثر
بارون قاراده وونک دیدیکی کبی عنوانه نظر آ پک زیاده شایان اعتنا اوله جق در. مقصدينه
کوره بویله اوله جغنده شبهه یوق در. فقط اثر تدقیق اولنور سه انسان بر آ ز اونی کوره میور.
فارابی آنفا بیان اولندیغنی اوزره ایکی استاد یونانی نک آرا و افکاری آراسنده تصریح
ایتدیکی وجهله اصول و مقاصده اختلاف بولوندیغنی قبول ایتیور، یالکمز مسلکری
آراسنده، مسلک و سلوکری آراسنده اختلافی قبول ایدیور «شبهه یوق که او عصرده
اونلرک فلسفه لرینک متوافق اولدیغنه دائر اولدن بری دوام ایده کلان بر اعتقاد وارایدی.
فقط فارابی نک معاصری اولان بعض حکما اونلرک صحیح ویا موضوع اولان اثرلرینی
تتبع ایددرک برچوق نقطه لرده بوتوافقک بولونمادیغنی اخطار ایتمش اولدقلرندن ناشی فارابی
بواثری ایله اونلره جواب ویریور» [۱]. فی الواقع فارابی کتابک باشنده «معاصر لر مزک پک
چو غنی ایکی حکیم کامل آراسنده مبدع اولی اثبانه، اوندن صادر اولان اسبابده،
نفس و عقل مسئله سی ایله خیر و شر اولان افعاله ترتب ایده جک مجازات مسئله سنده، اخلاق،
منطق و مدنیه طأد برچوق خصوصاته اختلاف بولوندیغنی ادعا ایدیور لر. بنده بواثر مده
هرایکی فیلسوفک سوزلرنده کی مواضع ظنونی، شبهه لرک کیره بیلدجکری یرلری بیان ایده جکم که
بو ایکی حکیمک اعتقادلرنده کی او یغونلق میدان حقیقسون. کتابلری مطالعه ایدنلرک
قلبلرندن ده شبهه و تردد قالدسون.» کی سوزلر صرف ایدیور.

فارابی اول بول افلاطون ایله ارسطونک هرایکی سی ده فلسفه یی عینی سیاقده تلقی
ایتدکرینی تمهید ایدیور و ایکی سنی فلسفه نک مبدعی، اوائل و اصول فلسفه نک منشی،

[۱] ابن ابی اصیعه، ابن القفطی

[۱] عیون المسائل هندده طبع اولونمشدر.

Avicenne [۱]

اواخر و فروع فلسفه‌نک متممی اولدیغنی ؛ فلسفه‌نک آزنده اولسون ، چوغنده اولسون
هپسنده انجاق بوایکیسنه اعتماد اولندیغنی ؛ هرخصوصده هر ایکسینک مرجع بولوندیغنی ؛
هربرفنده کندیلرندن صادر اولان سوزکده اصل و عمده اولدیغنی تصریح ایله یور فلسفه‌ی
« العلم بالموجودات بماهی موجودات » دیه تعریف ایدرک ایشه کیریشیور . فارابی‌نک بو
تعریفی بوکون فلسفه‌ی جدیده کتابلرنده اصل فلسفه اولان مابعدالطبیعه‌نک تعریفنه تماماً
اولیغوندر »

L'être entant qu'être [۱] « فارابی بو تعریفی تماماً معرف اولان فلسفه‌یه مطابق
صحیح برتعریف بولویور : « موضوعات و مواد علوم یا الهی و یا طبیعی و یا منطقی و یا ریاضی
و یا سیاسی در بونلردن خالی دکیلدر . فلسفه ایسه بو مواد علومی استنباط و تخریج ایدر .
موجودات عالمده هیچ برشی یوقدر که فلسفه اورایه کیرمسون . موجودات و اونلرک احوالنه عائد
بیلکی ، هانکی لسانده اولورسه اولسون ، هرکس فلسفه‌نک مقدمه‌سنه علی السویه قویمق خصوصنده
اتفاق ایدنجه اونلرکده مطابق اولملری اقتضا ایدر . ایشته و مسئله‌شبهه یوق که اووقده اوتهدنبری
ایراد اولونه کلان بر مسئله‌در . فارابی صوکر ا اونلرک اثرلرینی تفسیر و شرح خصوصنده منطق
نقطه نظرندن ممکن اوله بیله‌جک بعضی خطالرک اسبابی کوسته‌ریور » [۲] . فی الواقع
فارابی ، افلاطون ایله ارسطو آراسنده اشعار اولونان اختلافاتی برر برر ذکر ایتدکن
صوکر تألیفی بیان ایدیور .

ذکر اولونان اختلافات میاننده شونلر وارایدی :

۱ - افلاطون ایله ارسطو آراسنده روش و سیرت اعتباریله بر فرق کوسته‌ریلییور .
افلاطون بر چوق اسباب دنیویه‌دن کندینی چکمش ، بر چوق سوزلرنده بونی توصیه
ایتمش ایدی . ارسطو ایسه بالعکس افلاطونک اجتنابی توصیه ایتدیکی شیئه دوشمش ،
بر چوق اسباب دنیویه‌ده ایتمش ، اموال و املاک اله کچیرمش ، اسکندره وزیر بیله
اولمش ایدی . بو ایسه دار دنیا و آخرت خصوصنده کی اعتقادلرنده اختلاف ایتدکلرندن
ناشی اوله بیله‌جک ایدی .

حال بوکه بو جهت قابل تألیفدر . . فی الواقع افلاطون سیاستی تدوین و تهذیب ایتمش ،
سیرت عادلانی ، معاشرت مدنییه‌ی بیان ایله‌مش . معاشرت مدنییه‌ی ترک ایدنه‌نک و بوخصوصده

معاونتده بولونمیانک افعالنه عارض اولاجق فسادى میدان قويمش در. شو قادار که انسان ايلک اوکجه کندى نفسى يولنه قويدقن صو کرا باشقاسنک نفسى يولنه قويمغه تشبث ايدە جکی جهته افلاطون فارغ اولاييله حک قوتی بوله مامش ، آرتیق زمانى اک مهم وظائفة افنا ايله مش ، سیاسیات و اخلاق حقنده مقاله لرندە توصیه ايتدیکی وجهله اهم و اولادن فارغ اولونجه اقرب وادنايه دونمکه عزم ایتمش در.

ارسطوده سوزلرندە ، سیاسى رساله لرندە افلاطون کبی یورو مش ، فقط نفسنک ایشنه دونجه کندندە قوت ، کوکس کنیشلکی ، سجیه کنیشلکی کورمش ، اوحالات ايله برابر نفسى يولنه قويمق کنیدیسی ایچین ممکن اوله بيلمشد.

بواحوالی دوشونان کیمسه هرايکی رای و اعتقاد آراسنده اختلاف کوره مز. آرالرندە مشهود اولان مباينت آنجاق قواى طبيعیه ده کی نقص و زیاده دن ناشی در بریسی اکیسک او بریسی آرتیق در. بر چوقلریمز مختلف افعالک داها دوغروسنى ، داها مرجح اولاتنى بیلیرده ینه اونى یاپه مز. بعض کره بر قسمنى یاپه بیلیرز، بر قسمنى یاپمقده عجز کوسته ریرز. بوتون بونلر قواى طبيعیه ده کی مباينتدن ایلری کلیر ، یوقسه اختلاف افکاردن نشأت ایتمز.

۲ ایکی فیلسوف آراسنده ، تدوین علوم ، تألیف کتب حقنده بر فرق خبر ویریلیور. افلاطون تدوین علومى ، پاک کوکسلره ، خوشنود اولونه حق عقللره تودیع ایتیموب کتابلره دولدرلمه سنى منع ایدیور ، بویه اولمقله برابر نفسى حقنده استنباط ایتدیکی ، کوچ حال ايله الده ایتدیکی علم و حکمتندن غفلت و نسیان و زوال عارض اولور قورقوسيله حکمت و علمنى غایت قیمتی و نازلی بيلمکه بر طاقم رمزلر ، بيلمجه لر اختیار ایدیوردی. بونکله مستحق اولاندن ، طلب و بحث و تدقیق ، اوزون اوزادی به سعی و غیرت ايله احاطه به لیاقت کسب ایدنلردن باشقه سنک علم و حکمتنه مطلع اولمامسنى ایسته یورایدی. ارسطو ايسه بالعکس ایضاح و تدوین ، ترتیب و تبلیغ ، کشف و بیان ، بوکا یول بوله حق هر شیئی ایفا ولنى الزام ایتمشدی ، هرکس ایچین افکارینی ایضاح ایدیوردی . فی الواقع بو حاللر کورونیشده متباین ايسه ده تحلیل و تدقیق نتیجه سنده آرالرندە مباينت بولونمديغی ظاهر اولور . ارسطونک علومنى تدقیق ایدەن ، کتابلرینی اوقویان ، کتابلرینک اوزرینه دوشەن کیمسه ، ارسطو بیان و ایضاح قصدندە بولوندیغی اظهار ایتمکه برابر ، ینه اونک مغلق اولمق ، بيلمجه لر ايله سويله مک حقنده کی مذهبنی آکلار . نته کیم علوم طبيعیه والهیة و اخلاقیه یه عائد برچوق قیاسلرده مقدمات ضروریه یی حذف ایتمشدرکه

شارح لر اونك یرلرینی کوسته رمشلدور . مثلاً : چفت اولان شیدن برینی حذف ایتمش ، دیگرینی منحصرأ ذکر ایله مشدر . نته کیم تدبیر ممالک حقنده اسکندره یازدیغی رساله سنده « هر کیم که تعاون مدیده عدلی ترجیح ایدرسه مملکتی اداره ایدن کیمسه یه مجازات خصوصنده اونی آیرمق کر کدر ... » دیور ایشته بو سوزک تمامی شویله اولاجقدر : « هر کیم عدلی جوړه ترجیح ایدرسه مملکتی اداره ایدن کیمسه یه مجازات و مکافات خصوصنده اونی آیرمق کر کدر » که عدلی ترجیح ایدن مکافات ، جوړی ترجیح ایدن مجازاته لایق در دیمک اولور .

افلاطونك ارسطوی کتاب ، تالیف ، علم تدوین ایتمه سندن ناشی مؤاخذه ایدهرک یازدیغی مکتوبه ارسطو شویله جواب ویرمش ایدی : « بن هر نه قادر دریغ طوتیلاجق ، اسیر که نه جک اولان علم و حکمت تدوین ایتمش ایسه مده اونلری او یله ترتیب ایتدم که اونی آنجاق اهلی اولان الده ایده بیلیر . اونلری او یله عبارت لرله افاده ایتدم که اونی آنجاق یازان قاورایه بیلیر . »

ایشته ایکی مسلك حقنده توهم اولنان مباحثت کورونوشده در ، یوقسا حقیقتده دکیلدر . ۳ - « اقدم جواهر » حقنده ایکی حکیم آراسنده اختلاف کورولیور . هر ایکی حکیمک کتابلرینی مطالعه ایدن ذات افلاطونك اقدم دیدیکی جوهری ارسطونك اقدم دیدیکی جوهردن باشقا تلقی ایدیور . افلاطونك « طماوس » [۱] کتابی - « Timée » ابله بولیطیا الصغیر [۲] کتابنده جواهرک افضل و اشرف و اقدمی عقل و نفسه یاقین ، حس و وجود کیانیدن اوزاق اولاندر . ارسطونك مقولات ، قیاسات شرطیه عائد کتابلرنده ایسه جواهرک افضل و اشرف و اقدمی « جواهر اول » در که جواهر اشخاص دن عبارتدر . دیمک که ارالرنده تفاوت و ارایمش .

[۱] طماوس افلاطونك بلیدینک آدی در مشارایه کندیسندن طلب ایدنلرک آدلیله کتاب یازاردی : کتاب غورجاس ، کتاب قاذن ، کتاب ارسطو طاليس ، کتاب القیادیس کی . طماوس کتابی بری روحانی ، دیگرکی طبیعی اولق اوزره ایکی دانه در . روحانیسی عوالم ثلثة عقلیه یعنی عالم ربوبیت ، عالم عقل ، عالم نفس حقنده ایدی طماوسی ابن البطریق عریجه یه نقل ایتمش ، حنین بن اسحاق ده اصلاح ایله مش ایدی . بو نسخه آیاصوفیه کتبخانه سنده ابن حنینک عریجه یه نقل ایتدیکی کتاب السیاسة ایله برابر (۲۴۱۰) نومروده . اسعد افندی کتبخانه سنده (۱۹۳۲) نومرولو مجموعه ده مقیددر .

[۲] بولیطیا ابن ابی اصیبعه نك فولیطوفور دییه کوستردیکی کتب بو اولسه کر کدر . ارسطونك کتابلری میانده سیاسته عائد « بولیطیا » نامنده بر کتابی وارددر . ابن القفطی .

حال بو کینه تفاوت کورونیشده در. تفاوتک جهتلری آیری در. فیلسوف صناعات مختلفه ده کی قضیه لر وقولر آراسنی فرق ایتلیدر. کورمیور میسک براسم خاص مثلاًسقراط انسان اولمه سی اعتباریله «جوهر» ه، مقدار صاحبی اولمه سی اعتباریله «کم» ه، فاضل و بیاض اولمه سی اعتباریله «کیف» ه، بابا ویا اوغل اولمه سی اعتباریله «اضافت» ه، اوتوریجی ویا برشپنه دایایجی اولمه سی اعتباریله «وضع» ه داخل اولور. فی الواقع ارسطو جواهرک اشخاصنی تقدیم و تفصیل خصوصنده اول بولویور. بوا یسه صنعت منطق و صنعت کیانده در. کلی متصورک مابه القیامی اولان بوتون مفهومات محسوسدن مأخوذ اولمغله ارسطو محسوسه یاقین اولان موجوداتک احوانه باقیور.

افلاطون ایسه مستحیل اولمیان، فنا بولمیان موجودات بسیطه ناقیه یه باقیور. بوا یسه منطق و کیان صناعتلرنده دکیل، بلکه مابعدالطبیعه والهیاتده در، مقصده، نقطه نظره کوره آیری آیری سویلنمش در. یوقسا اقدم جواهر خصوصنده آرالرنده تفاوت واختلاف یوقدر. ۴ — «ضروری ایله وجودیدن مختلط اولان قیاس، کبری ضروری ایسه افلاطونه کوره وجودی بی نتیجه ویرر» ادعاسنده بولونیورلر وشویله مثال کتیریورلر: افلاطون طیماوی سنک بر فقره سنده «وجود لا وجوددن افضلدر، طبیعت ایسه افضله ابدیاً مشتاقدر» دییور. بومقدمه لر ایسه «طبیعت وجوده مشتاقدر» قضیه سنی انتاج ایدر. ایشته بوقضیه ایسه ضروری دکیلدر. چونکه طبیعتده ضرورت یوقدر. مقدمه کبراده «ابدیاً» لفظندن قضیه نک ضروری اولدیغنه انتقال اولونور. ارسطو ایسه قیاس کتابنده «ضروری ایله وجودیدن مختلط اولان قیاس، کبری ضروری ایسه ضروری بی نتیجه ویرر» دییور.

حال بو که افلاطون ارسطونک سوزینه مخالف برسوز تصریح ایتماشدر. بویله بر نتیجه نک ضروری ویا وجودی اوله جغنه دائر افلاطونک صراحة برسوزی یوقدر. آنجاق اونلر «افلاطونک بعضی کره بویولد قیاسلری بولونور» دییورلر. بوا یسه اونلرک منطقی طبیعتده قاریشدرمه لرندن قوه ممیزه لرینک بولونما مسندن ایلری کلیور. [۵]

۵ — افلاطون شکل اول وثالنده صغرای سالبه ارله رق اتیان ایدر ایمش. ارسطو ایسه انولو طبقاده بویله بر قیاسک عقیم و غیرمنتج اولدیغنی دفعاتله بیان ایتماشدر.

حالبو که اونک سالبه صاندقلری قضیه سالبه دکیل، بلکه موجب معدوله «در، مثلاً

«انسان لاجماددر». قضیه سی معدوله، انسان جماد دکیلدر. قضیه سی سالبه در. معدوله ایله سالبه آراسنده فرق واردر.

۶ - فارابی خوی حقدده درمیان اولونان اختلافی ده حل ایدیور.

ارسطو «نیقو ماخیار [۱] کتابنده تصریح ایتدیکی وجهله بوتون خویله بوزوله بیلیر عادتلردن عبارتدر. هیچ برخوی بالطبع دکیلدر. انسان عادت ایدنمکله، دادانمق ایله هر هانکی برخویدن باشقا بر خویه کجه بیلیر. افلاطون ایسه کتاب السیاسة [۲] ده خصوصاً بولیطیا کتابنده ایسه شویله تصریح ایدیور: طبع عاده غالب اولور. یتیشکن اولانلرده برخوی طبیعت صرهنه کچدیمی اونک زوالی کوچ اولور.

شوایکی سوزی ایشیدهن کیمسه شبهه یوق که ایکی حکیم آراسنده خوی خصوصنده اختلاف بولوندیغنه قائل اولور. حال بوکه ارسطو، نیقوماخیا کتابنده شرحر اثناسنده بیان ایتدیکنر وجهله قوانین مدنییه کوره سوز سویلر. فرفریوس و اوندن صوکران کلان برچوق شارحلرک دیدکلری کی خویله کوره سویله سده ینه سوزی قوانین اخلاقییه عائد اولور. قانون اولان سوزلر ایسه مطلق وکللی اولور. علی الاطلاق هانکی برخویه باقیلسه ولو کوجلکله اولسون تغیر ایده جکی معلوم اولور. هیچ برخویک تغیری ممتنع دکیلدر.

افلاطونه کلنجه او، درلو درلو سیاستلره باقیور سیاستلرک فاعللری ایله قابللرینی نظر اعتباره آلیور. سیاستلرک هانکیسی داها نافع در، هانکیسی داها مضر در. هانکی سیاست داها قولای، هانکیسی داها کوچ قبول اولونور. ایشته بو خصوصه عطف نظر ایدر. هیچ بر شبهه یوق که انسان هانکی بر خوی اوزرینه نشأت ایدر، او خوی اونده یرله شیر ایسه انساندن او خویک زوالی کوچ اولور کوچ اولمق ممتنع اولمق دکیلدر. ارسطو کوچوک نیقوما خیاسنده تصریح ایتدیکنه کوره بر خویدن دیگر بر خویه کچمک بعضی انسانلرده داها قولای، بعضی کیمسه لرده داها کوچ اولویور. هرکیم بوسوزلری کرکی کی دوشونور، هر بر شیئه حقنی ویرر ایسه حقیقتده ایکی حکیم آراسنده فرق کورمز. هایدی بر مثال اله اله: کسيلمش آغاج کی بر ماده نك باشقا جسملره مابین بر صورتی واردر. صوکران او کرسته اوله رق دیگر بر صورت اکتسا ایدر و بوراده کسيلمش آغاج ماده سی ایله اونک

[۱] نیقو ماخیا - نیقوماک، نیقوماخس اوغلنک آدی اولوب اونام ایله یازدیغی اخلاق کتابی در.

فارابی نك بوكا بر شرحی واردر.

[۲] کتاب السیاسة اون مقاله در. سفاطک رأی و فکرینه کوره قلمه آلمشدر.

صورتی کرسته نك ماده سی در. داهاصو کرا او، برصندالیه اولور کندیسندن آیری برصورت حادث اولور، بوراده ایسه کرسته ماده سی ایله صورتی صندالیه نك ماده سی در. بونك کی نفس بعضی خوی ایدنیر، صو کرا یکی برخوی قازانیر، اسکی خوی بویکی خویك اشیا ی طبیعی سی کی در. بو قازانیلان یکی خوی اعتیادی در. زمان کچر نفسده اوچنچی بر خوی پیدا اولور ایکنچی خوی طبیعی اولور. ایشته افلاطون و سائرلرینك خویلك بعضیسی طبیعی، بعضیسی کسی در» دیدکاری بودر. ارتیق خویلدن فی الحقیقه طبیعی اولانلرک زوالی ممکن ده کیلدر کی بردهابه دوشولمسون.

قوجه داهی بویله جه درمیان اولونان بوتناقض واختلافلی، داهاباشقا برطاقم منطقه عائد بعضی مسائلی حل ایتدیکی کی «فیزیک مسائلندن کورمك کیفیت ارسطویه کوره کوزك انفعالی ایله در، افلاطونه کوره کوزدن خروج ایدن برشیئك کوروله جك اولان بر شیئه قاووشمه سی ایله در» مسئله سنی مدققانه بر صورتده حل ایدیور. مع مافییه بو مسئله لرده اولدجه متبکر - Original برآی درمیان ایتیور.

۷ - فارابی بونلردن صو کرا ذکر ایتدیکی معرفت نظریه سی بحثنده افلاطونك غیر مشعور تذکر - Réminiscence» فرضیه سنی تجربی بر معناده تفسیر ایدیور، چونکه افلاطون فاذن [۱] نامنده کی کتابنده «تعلیم بر تذکر در» دیورایدی.

«ارسطو برهان کتابنده دیور که معرفت انجاق حس واسطه سیله حاصل اولور. بویله معرفت لر اول باول قصده سنر نفسده حاصل اولوب انسان متذکر اولماز چونکه معرفت لر ذاتا جزء جزء، غیر محسوس بر صورتده حاصل اولمشر. بوندن ناشی پک چوغی بو معرفت لری ادراک ایتمکه اولنلری نفسنده دائمی ظن ایدر و تذکر ایتدیکنی توهم ایلر. بو تجربه لر دن نفسده معرفت لر حاصل اولونجه نفس عاقل اولور. چونکه عقل تجربه لر دن باشقا برشی دکیلدر. بو تجربه لرك چوغالما سیله نفس داهای تام العقل اولور. افلاطونك «تعلیم تذکر در» دیدیکی وقت ایشته بو معنی آ کلاشیلیر. متفکر و طالب اولان کیمسه نفسنده داهای اول تجربه ایله حاصل اولان شیلری بولق ایچین جهد ایدر. صانکه او آنده تذکر ایتمش اولور، نته کیم بیلوب غفلت ایتدیکی باشقا بر جسمك بعض اعراضنه بکزمین بر جسمه باقان کیمسه اونك بکزمین ادراک ایتمکه اوجسمی تذکر ایدر».

کورییور که قوجه فیلسوف کمال جسارتله، بام باشقا بر صورتده برائتلافه تشبث ایدیور.

۸ — عالمك حدوث و قدمی مسئله سنده ارالرنده اختلاف ظن اولونیور : ارسطویه کوره «عالم قدیم در، علت فاعله دن مستغنی در». افلاطونه کوره «عالم حادث در، علت فاعلیه یه محتاج در». ارسطونك قدم عالمه قائل اولدیغنی «طوبیقا» ایله «السماء والعالم» کتابلرنده کی سوزلرندن اکلایورلر، ارسطو طوبیقا ده شویله دیور : بعضاً بر قضیه بولنه بیلیر که هرایکی طرفه، سلب ایله ایجاب جهتلرینه مقدمات شایعه دن مرکب بر قیاس اتیان اولونه بیلیر، عالم قدیم در، ویا قدیم دکیلدر کی.

حال بوکه بو، مثال اوله رق ایراد اولونمشدر. مثال اوله رق ایراد اولونان شی اعتقاد کی تلقی اولونماز، ارسطونك طوبیقا ده کی مقصدی عالمك قدم ویا حدوثی بیان دکیلدر بلکه مقدمات شایعه دن مرکب اولان قیاسلری بیاندر، ارسطونك معاصرلری «لذت خیر میدر؟ شرمیدر؟ دیه مناظره ایتدکلی کی کبی عالم حقنده ده «قدیم در، محدث در» صورتنده مناظره ده بولونیورلر، هر مسئله نك ایکی طرفی ایچون قیاسات شایعه اتیان ایدیورلردی. ارسطو بو کتابنده وباشقا کتابلرنده «مقدمات مشهوره ده صدقه ده، کذبده باقلمماز. چونکه بعضی کره کاذب اولور کذبندن ناشی باب جدله کیره من بعض کره صادق اولور. شهرتندن ناشی برهانده استعمال اولونور» دیور. ارتیق بو کتابده ایراد ایتدیکی مثال ایله قدم عالم ارسطویه فصل اسناد اولونور؟

اوت «السماء والعالم» کتابنده شویله دیور «عالمك زماناً بدایتی یوقدر». بوسوزده قدم عالمه دلالت ایتمز، چونکه كرك بو کتابده اولسون، كرك دیگر کتب طبیعییه والهیه ده اولسون هپسینده «زمان حرکت فلکک عددیدر» دیور، زمان او حرکتدن حادث اولویور. «عالمك زماناً بدایتی یوقدر» قضیه سی «خانه کبی، حیوان کبی اجزاسی بری برندن صو کرا حاصل اولمش، اجزاسی زماناً بری برندن اول تیکون ایتمش دکیلدر» معنا سنده در. زمان حرکت فلککدن تحدث ایدنجه فلکک حدوثی ایچون زماناً بدایتی بولمق محال اولور. یالکز بونکله شویله دیمک صحیح اولور: «فلک باری تعالانك دفعه، بلازمان ابداعیه حاصلدر، حرکتندن، زمان حادث اولمشدر».

ارسطونك اثولوجیاسنه نظرایدن کیسه یه؛ بو عالم ایچون برصانع مبدع اثبات ایتدیکنده شبهه منی قالمماز، بوراده بللی اولویور که باری تعالی هیولایی «لاعن شی»، برشیدن متکون اولمق سزین ابداع ایتمشدر. هیولی باری تعالی دن و اراده سبجانیه سندن جسم اوله رق صدور ایله مش، صو کرا مرتبه پیدا ایتمشدر. بونك کبی «السماع الطبیعی» کتابنده عالمك

راست کله ، تصادفی اوله رق حدوثی ممکن دکیلدر دیور . «السماء والعالم» ده اجزای عالمده مشهود اولان نظام بدیع ایله استدلال ایدیور . فصل که افلاطون طیماوس کتابنده «هربر متکون بالضروره» بر علت مکونه دن حاصل اولور . متکون اصلا ذاته علت اولماز «دیمش ایسه ارسطوده» اثولوجیا» ده واحد هر کثرته موجوددر . کندیسنده واحد بولونمیان هر کثرت ابدیاً نامتناهی اولور ، دیور بوکاده براهین واضحه ایراد ایدیور ، افلاطون طیماوس ، بولیطیا کی ربوبیته عاڈ کتابلرده دیدیکی کی ارسطوده بو کتابده ، باری تعالانک علت فاعله ، واحد حق ، هرشیئک مبدعی اولدیغنی شافی و کافی بیان ایله بیان ایدیور . بوندن باشقا ارسطو مابعدالطبیعه ده باریدن بحث ایدیور . آرتیق فصل اولورده ارسطو صانع تعالی بی انکار ایدهرک قدم عالمه قائل اولور ؟ آمونیوسک بو ایکی حکیمک اثبات صانع حقنده کی سوزلرینی ذکر ایدهر آیری بر رساله سی واردر .

شوراسی اونودولمسونکه فارابی نک موضوع بحث ایتدیکی حدوث حدوث زمانی دکیل ، حدوث ذاتی در . حدوث ذاتی بر علت فاعله ، محتاج اولمقد در . حدوث ذاتی قدم زمانی یه ، عدم ایله مسبوق اولمغه منافی دکیلدر . ارسطو واکا پیرو اولان فارابی ایله ابن سینا هپ صانع تعالی اثبات ایله برابر عالمک قدم زمانی ایله قدیم اولدیغنه اعتقاد ایدرلر ایدی .

۹ — فارابی بوندن صوکر افلاطونه نسبت اولونان مثل وصور مجردی ارسطونک انکار ایتدیکنی ده قبول ایتیمور . بومسئله دهده آرا لینی تألیف ایتک ایسته یور ، افلاطون فصل مثل الهیه اثبات ایتمش ایسه ارسطونک ده اثولوجیاده صور روحانیه اثبات ایتدیکنی اورته یه قویور . مابعدالطبیعه ده کی نفی ایله اثولوجیاده کی اثباتی برتناقض تشکیل ایده جکی جهتله ارسطونک علم ربوبی ده برتناقضه دوشمه سنی اصلا قبول ایتیمور . آرتیق سوزلرینک برطاقم تأویلات ورموزی اولدیغنی درمیان ایدیور .

فارابی مثل افلاطونیه ده ارسطونک افلاطونه مخالف اولمادیغنی ایضاح ایدر ایکن اثولوجیایی قرون وسطاده بالعموم تلقیلر کی ارسطونک اثری کویسته ریور . بوا یسه موسوس تلقی اولونمغله بارون قارادووو بو طرز حلی اوقادار دکرلی بولیمور .

۳ — «التوسط» ارسطو طالسی و هالینوس — فارابی بورساله ایله ارسطو و هالینوس آراسنده متوسط اولویور . حال بوکه جدلیات زمره سنده کوزیله جکی اوزره فارابی هالینوسی ، ارسطویی یا کاش آکلادیغندن دولایی رد ایدیوردی .

۴ - اربابانہ من غرضہ ارسطوطالیس فی کتاب مابعد الطبیعة - ارسطونک « مابعد الطبیعة » سنہ « الہیات و حروف » نامی دہ ویریلیور ایدی . چونکہ بو کتاب یونانی حروفنہ کورہ ترتیب اولونمشدی . اولی « الف صغری » ایدی کہ بونی اسحاق ترجمہ ایتمشدی ، بولونان ایسہ « مو » حرفنہ قادار ایدی . یحیی بن عدی بو حرفی ترجمہ و الف صغرای شرح ایلمش ، « نو » حرفی دہ بولونمش ، بونی اسطاط الکندی توجہ ایلمش ایدی . متی ایسہ اون برنجی حرف اولان لام مقالہ سنی عربجہ یہ ، حنین بن اسحاق دہ سریانی لسانہ ترجمہ ایتشلردر . تاوسیطوس لام مقالہ سنی شرح ایتمش ، متی بو شرحی ترجمہ ایلمش ایدی . اسحاق بن حنین برجوق مقالہ لری نقل ایلمش ، ارسطوطالیس شارحی سوریانوس با مقالہ سنی شرح ایلمش ، یحیی بن عدی بونی عربجہ یہ ترجمہ ایتمش ایدی [۱] .

بو کتاب حقندہ فارابی پی دیکلہ یلم :

« ارسطونک مابعد الطبیعة سی حقندہ برجوق کیم - لری باری تعالی ، عقل ، نفس و مناسبی اولان شیلرہ دائرطن ایدیورلر ، مابعد الطبیعة ایلم علم التوحیدی ، الہیاتی برکوریورلر ایدی . بوکا نظر ایدنلرک پک چوغی شاشیروب قالمش ، یولدن چیقمش ایدی . حال بوکہ اونده اون برنجی حرف اولان لام مقالہ سی خارج اولمق اوزرہ بویلمہ بر مقصدہ مخصوص برسوز یوقدر . قدمانک ، دیگر کتابلری حقندہ اولدینی کی بو کتابک لایقلمہ بر شرحی یوقدر . اسکندرک لام مقالہ سی تام دیکلدر ، فقط تامسطیوسک تام بر مقالہ سی واردر . دیگر مقالہ لری یا شرح اولونمامش ، ویازمانمزہ قادار قالمامشدر . شوقادارکہ متأخرین مشائینک کتابلرینہ باقان اسکندرک کتابی تمامیلہ شرح و تفسیر ایتدیکی ظننہ دوشر . »

ایشته فارابی اون اوج مقالہ دن عبارت اولان کتابدہ کی مقاصدہ اشارت صدندہ یورسالہ پی یازمشدر .

فارابی نک بو کتابی ارسطونک مابعد الطبیعة سنک آناختاریدر . مابعد الطبیعة دہ برنجی کتاب بو ، ایکنجی کتاب دہ اثولوجیادر [۱] .

۵ - ماینبفی الہ یضم قبل تعلیم الفلسفة - فارابی بواثری ایلمہ ، ارسطودن اخذ اولونان فلسفہ پی اوکرہ نمہ دن اول اوکرہ نیلمہ سنہ ، بیلمہ سنہ احتیاج کوریلان دوقوز شیئی ایضاح

ایدیور : ۱ - فلسفی فرقہلر [۱] - ۲ - ارسطونک هر برکتابنده کی مقصدلر فارابی بوخصصی اوزون اوزادی یه ایضاح ایدیور . ۳ - فلسفہ یی تعلم ایتہدن اول باشلانیلہ جق علم : فارابی ، افلاطون طرفدارلرنجہ هندسہ ، ثاوفرسطیس عائلہ سنجہ اصلاح نفس ، صیدالی « بواتیس » کورہ علوم طبیعہ ، اونک تلیدی « ابرونیقس » کورہ علم منطق اول باول اوکرہ نیلہ جک در « دیور ، بویلہ جہ بونلردن هیچ برینی آتمیور . ۴ - فلسفہ اوکرہ نمکده کی غایہ . ۵ - فلسفہ اوکرہ نمک ایستہ یانلرک سلوک ایدہ جکلری یول . فارابی علمده غایہ یه ایرمک ایچین علوم طبیعہ یی ، صوکرہ هندسہ یی ، عملده غایہ یه ایرمک ایچین اصلاح نفسی توصیه ایدیور . ۶ - ارسطونک هر کتابده قوللانیدیخی درلودرلو لسان . مثلاً کندینہ مخصوص اولان کتابلرندہ باشقا لسان ، تفسیرلرندہ باشقا لسان ، رسالہ لرندہ ینہ باشقا لسان قوللانیر . ازان جملہ تفسیرلرندہ قوللانیدیخی لسان پک مغلق در . ۷ - ارسطونک مغلق وقاپالی لسان قوللانیدیغنک سببی . فارابی بوگا اوچ سبب کوستہ ریور . ۱ - طالبی اسقاندیل ایتمکدر ، باقالم اوکرہ نمک دکر می دکر می ؟ . ب - فلسفہ یی متبذل قیلماق ، هر کسہ قاپوی آچماق بلکہ آنجاق مستحق اولانہ ، قاپوی آچق . ج - فکری طلب و تحری خصوصندہ یورہ رق آلدیرمق . ۸ - کندیسندن ارسطونک علمی اخذ اولونہ جق کیمسہ نک حالی بیلیمک فارابی فلسفہ یی تعلیم ایدہ جک ذواتده آنفاذ کر اولونیدیخی اوزرہ اصلاح نفس آرایور . قوہ شہوانیہ سنی لذتہ ، هوا و ہوسہ دکیل ، بلکہ حق و صوابہ ؛ قوہ مدرکہ سنی ، ارادہ سی صحیح اولمسہ مصروف اولمق ایچین اصلاحی ایستہ یور . ارسطونک قیاس حقندہ مفرط اولماسنی ؛ نہ حقہ ترجیح ایدہ جک درجہ دە محبت ، نہ تکذیب ایدہ جک درجہ نفرت ایتماسنی توصیه ایدیور . معلمہ نہ متعلمی صوغودہ جق ، اوفکہ لندیرہ جک درجہ دە پک متحکم ، نہ متعلم طرفندن اسنہزایہ آلنہ جق ، کندیسنہ ، علمہ قارشى اہمیتسز داورانہ جق درجہ دە پک متواضع بولونماسنی تنبیہ ایدیور . شدت حرصی ، دوام والتزامی ، علمدن باشقا شیلر ایلہ اشتغال ایدرسہ افہائندہ ترتیب وانتظام بولونہ ماز دیورہ حفظ صحتہ رعایتی دە اونوتمیور .

۹ - ارسطونک کتابلرینی اوکرہ نمک ایستیان کیمسہ نک محتاج اولیدیخی شیلر بوخصوص دیگرلری گبی مهم دگیلدر .

۶ — غیره المسائل — فارابی بورادہ مابعد الطبیعه مسائلک الکمہم اولانلرینی ارسطونک رأینہ کورہ تلخیص ایدیور . واجب الوجودی ، کائناتہ ہیچ برشیئک عبث ، وراست کله اولمديغنی اثبات ایدیور ، عقول و نفوس و افلاک نظریہلرینی ، مکان ، مقدار ، مراتب عقلی ، . . الخ اولمق اوزرہ تام یوز التمش مسائل ذکر ایدیور . [۱]

۷ — المسائل الفلسفیه والاصوبۃ عنہا — فارابی کندیسنه سورولان قرق ایکی مسئلہیہ ویردیکی جوابی مبین اولمق اوزرہ بورسالہ یی قلمہ آلیور . بومیانده اklamنی ازبرجیلکہ ترجیح ایدیور . شیمدی یه قادار متفکرینی اشغال ایدن تکافؤ [۲] ادله حقندہ کی سؤالہ جواب ویریور : « قوت وصحتده برشیئک دلیلی بولونديغنی کبی نقیضنک ، دلیلی بولونہ بیلیرمی؟ » سؤالنه علی الاطلاق ، اوت ویاخیر دیه میور مسئلہ یی ممکنات و ضروریاتہ آیریور ؛ ممکناتده سوز ، مشهوراتہ ، اقناعیاتہ ، ظنون حسنہ یه ، تقلیدلرہ وامثالنه بنا قلینه جغندن ممکن اولان یرلرده تکافؤ ادله یی ممکن کوریور . بر شیئک دلیلی قوی وصحیح اولدیغنی حالده نقیضنک ده دلیلی قوی وصحیح اوله بیلور . فقط ضروریاتده ممکن کورمه یور ، « بر شیئک دلیلی صحیح وقوی اولونجه نقیضنک دلیلی واهی ، باطل ، ضعیف اولور ، دیور [۳] . اراده ایله اختیاری فرق ایدیور ، اراده یی داها عمومی . کوسته ریور .

۸ — فصوص الحکم — بورسالہ مسائل حکمتک زبده و خلاصه سنی محتویدر . ماهیت ، هویت ، وجوب وجود ، عالم امر وعالم خلق ، نبوت وملائکہ ، روح ، سبب کبی الکمہم شرق نظریاتی غایت و جیز برصوتده افاده ایدیور . فصوصک ایکی شرحی ساحه انتشاره قونمشدر . ابوالمظفر سلطان یعقوب بهادر خان زماننده همشهریسی اسماعیل فارابی طرفندن یازیلان شرح [۱۲۹۱] استانبولده مطبعه عامره ، بدرالدین حلبی طرفندن « فصوص الکلم » ده [۱۳۲۵] ده مصرده سعادت مطبعه سننده طبع اولونمشدر . [۱۸۹۰] ده دیتریسی نک همتیله لوندره ، برلین ، لایدن ده موجود ال یازیسیله اولانلردن اعتنا اولونه رق طبع اولونارق طقوز رساله نک اک مشهوری « فصوص الحکم » ایدی [۱] .

[۲] L'antinomie . قانت انتقاد عقل محصنده جدلات عالیہ قسمنده تکافؤ ادلییه مستقند

سوزلر سوبله مشدر .

[۱] ابن ابی اصیبه .

[۳] ابن الهیثم ادله یی کافی کورنلری رد خصوصنده بر اثر یازمش ایدی .

[۱] اکتفاء القنوع — Encyclopédie de l'Islam

۹ — الفصل المنزعه : — فلاسفه نك كتابلرندن چيقاريلان برطاقيم فصللرى محتويدر .

۱۰ — القوة — — متناهی قوتلر ايله غير متناهی قوتلردن باحث بر اثردر .

۱۱ — علم الهی — ثابت بن قره نك ارسطو الیهاتی حقنده یازدیغی اثرک شرحی اوله جق در .

۱۲ — اسم الفلسف — فلاسفه نك آدینی ، سبب ظهورینی ، بومیدانده آت اوینا ان کبار فلاسفه نك کیملر اولدیغی کیملردن فلسفه تحصیل ایتدیکنی مین بر اثردر .

۱۳ — اغراض اسطرطایی — ارسطونک بوتون کتابلرنده نه کی مقاصد تعقیب ایتدیکنی مین بر اثردر .

۱۴ الواصر والوصرة واحدك متعدد اسملرندن باحث بر اثردر [۱].

۱۶ — ضرر — فارابی خلا حقنده بر اثر یازمشدر . ابن ابی اصیبعه نك قوللاندیغی بو خلا تعبیری یرینه فارابی بعضی رساله سنده فراغ تعبیری قوللانیور نته کیم فلك اطلسك اوتوسی فراغ وملايه توصل اولماز دیور . عجیا فارابی رساله سنه خلا اسمنی می ویرمشدر . یوقسا صوکرادن می بو اسم وضع اولونمشدر . بوراسی معلوم دکیلدر . فارابیدن صوکران کلان فیلسوف ریاضی ابن الهیثم البصری ده عینی ايله بوتعبیری قوللانیور .

۱۶ — الجزء ومالا بتجزء — فارابی نك جزء لايتجزی حقنده بر اثری واردر . خلاء وجزء لايتجزی مسئله سی مشائیون طبیعاتنك اساسیدر . خلا یعنی نهایتی اولمیان بر بعدیوقدر آتوم دنیلان جزء لايتجزاده باطلدر . ایشته مشائیونک طبیعات ايله مابعدالطبیعه اراسنده قوردقلری کوپری بودر .

۱۷ — کتاب الهی — بواثر طریق نجاته کوتوره جک بر اثر اوله جق در .

۱۸ — جوهر حیزو مقدار ، زمان . . . الخ کبی کتابلری ده واردر .

۶ — روحيات :

۱ — معانی الفعل بوکوچوک رساله نك قرون وسطاده بویوک بر اهمیتی وار ایدی . مصرده السعادة مطبوعه سنده طبع اولوندیغی کی دیترسی طرفندن ساحه انتشاره وضع اولونمش ایدی . لاتجه ترجمه سی اوروپاده تجدد دورنده Intellectu et Intelligibili ویا Intellectu

[۱] یازمه بر نسخه سی « عیون المسائل — السياسة المدینة ، مفارقات » رساله لری برابر ایاصوفیه کتبخانه سنده [۴۸۵۴] نومرولو مجموعه ده مقیددر .

عنوانیله دفعاتله طبع اولونمش ایدی. «مونک» بورساله یی تحایل ایتیش [۱]، بارون قارادوور، کرک «ابن سینا» ده، کرک اسلام انسیقلوپدیسنده اثارینی تعداد ایتدیکی صرهده بوکا بدل لاتیجه ترجمیه کوره intelligence A l'inte. elligible, ذکر ایدیور. شوقادار که اسلام انسیقلوپدیسنده روحیات و مابعد الطبیعه عائد اثرلر میاننده کوستردیکی حالده ابن سیناده مابعد الطبیعه رسائی میاننده کوسته ریور. ا کلاشیلور، که ابن سینا اثرنده روحیات لفظی دوشمش اوله جقدر. بعض ترجمه لرده بوجهت نظر اعتباره النیهرق العقل والمعقول اثری مابعد الطبیعه عائد کوسترلشدر. ابن ابی اصیبعه ایسه بومقامده بری بویوک، دیکری کوجوک اولمق اوزره عقله عائد ایکی اثر ذکر ایدیور.

فارابی «معانی العقل» ده الکندی نك عقل حقنده کی اثری کی عینی مسئله دن دها دقت، دها احاطه ایله بحث ایدیور. فارابی عقلک برچوق معنالر کلدیکی نظر اعتباره آلیور. جمهور ناس، و متکلمین و فلاسفه طرفندن نه کی معنالر کلدیکی ارشادیریور، عقلک الی معناسنی ایضاح ایدیور.

۱ — جمهور ناسک «انسان عاقلر، قضیه سنده جمهور ناس عاقل ایله، فضیلتی ایولک ایسته مک، کوتولکدن صاقنمق خصوصنده محاکمه سی صاغلام، مهارتلی اولان کیمسه قصد ایدیور. کوتولک یا پمده مهارتلی اولان کیمسه عاقل دیمیور اوکا «ماکر داهی» و امثالی کی اسم ویریور. جمهور ناس و یا عامه خلق عقل ایله ارسطونک تعقل قصد ایتدیکی معنای کلی یی قصد ایدیور لر تعقلده ارسطو نظرنده فضائی ایشله مک خصوصنده مهارتلی اولمق در.

۲ — متکلمین ایسه عقلی باشقا بر معناده قوللانیورلر. عقل بونی ایجاب ایدر، شونی نفی ایدر و یا بونی عقل قبول ایدر. شونی قبول ایتمز.. دیکلری زمان ناس اراسنده مقصود اولان رأیک ظاهری قصد اولونیوردی. متکلمین هرکس و یا اکثری کیمسه عندنده مشترک اولان بداهته عقل دیورلردی.

۳ — ارسطونک برهان کتابنده ذکر ایتدیکی عقل او یله بر قوه نفسیه Faculté درکه اونکله انسان دوغروندن دوغرویه یعنی قیاسه تفکره اصلاً لزوم کورولمیه رک بلکه طبعاً و فطره و یا نصل ونه دن حاصل اولدیغنی بیلیمکسزین مقدمات کلیه و صادق و ضرورییه یقین حاصل اولور. چونکه بوقوت نفسدن بر جزء درکه اونده اصلاً فکر و تأمل بولونمکسزین

ایلك معرفت حاصل اولور . علوم نظریه نك مبادیسی اولان مقدمات مذکورہ یی یقیناً ادراك ایدر .

۴ — ارسطونك اخلاق كتابنك التنجی مقاله سنده بحث ایتدیكى عقل نفسك اویله برجزئیدر که برشیئی تجربه واعتیاده اوزون اوزادی یه مواظبت سایه سنده ، برشیئی یایمق ویا اوندن چکنمك شانندن اولان امور ارادیه خصوصنده قضایا ومقدماته یقین حاصل اولور . البرهانده کی عقل نصل برشیئی بیلمك اوندن غفلت ایتك شانندن اولان امور نظریه یی استنباطه یارار ایسه اخلاق کتابنده کی عقل ده امور ارادیه عملیه یی استنباطه یارار . البرهانده کی عقل سایه سنده انسان علوم نظریه سنك مبادیسی ادراك ایدر . اخلاق کتابنده کی عقل سایه سنده امور ارادیه عملیه نك مبادیسی ایله یاپیله جق شیئی ، صاقیلنه جق شیدن تمیز ایدر . بو عقل طول عمر ایله تزايد ایدر . انسانك کندیسنده اولجه حاصل اولمیان برطاقم مبادی وقضایا حاصل اولور . انسان بو عقلده متفاوتدر . خصوصده اومبادلی ومقدمات تکامل ایدر سه « رأی صاحبی اولور . بوده اوزون اوزادی یه تجربه ایله حصول بولور . رأی صاحبی برشیئه اشارت ایتدی می کندیسندن برهان طلب اولونمقسزین مراجعت اولونمقسزین رأیی مقبول اولور . برهان اتیان ایتسه بیله ینه اونك مشورتی شایان قبول اولور .

۵ — ارسطونك كتاب النفس ده کی عقلی کلیر که اصل عقل دیدیکمز بودر ، ارسطو عقلك درت درجه سنی قبول ایدیور : عقل بالقوه ، عقل بالفعل ، عقل مستفاد ، عقل فعال ، فارابی نك بوبابده کی نظریه سنده هیچ اولماز سه بواصطلاحات تردد کوریلیور : « عقل بالقوه بر نفس در ، ویا نفسك برجزئیدر ، ویا قوای نفس دن برقوه در ویا بر شیدر [۱] که اونك ذاتی ، بوتون موجوداتك ماهیتلرینی وصورتلرینی [۲] ماده لرندن انتزاع ایله هپسنی کندیسی ایچین بر صورت قیلمق ایچین معدد - Préparé ویا مستعد Disposé در . ایشته ماده لرندن انتزاع اولونوب بو زانده اولان صورتلر معقولات در »

فارابی صوکرال بالومنی مثال کتیریور : بال مومنه بر مهر باصلنجه بال مومنده مهرلی بر نقش چیقار . ایشته نفسده بر قوت واردر که بال مومی کی اشیانك نقشلرینی ، صورتلرینی چیقار مغه مستعددر . اوراده موجودات خارجیه نك هیچ بر صورتی اولمدقه عقل ، بالقوه در .

[۱] فارابی نك بویله مبهم اوله رق سویله مه سنی بارون قارادوو غریب بولویور . [۲] بارون قارادوو ده تردید ایله ذکر اولونیور .

فقط موجودات خارجیہ نك صورتلری حاصل اولور ایسه او عقل ، عقل بالفعل اولور ماده لر دن انتزاع اولونان معقولات او ذاته حاصل اولور ایسه معقولات بالفعل اولور . آرتیق عقل بالفعل ایله معقول بالفعل بر شی اولور .

بو نقطه اوزرنده کی نظریه الکندی عندنده واضح ایدی . فقط فارابی نك معقولاتک وارلغنی ، صو کرا عقل فعالک موقعنی نصل تصویر ایتدیکنی ایضاح مهم اولمغله اونیده کورلم . « بالقوه معقولات اولان معقولات ، بالفعل معقولات اولمهدن اول نفسک خارجنده کی ماده لرده صورتلرایدی . معقولات بالفعل اولونجه اونک وارلغنی ماده ده صورتلر اولمهی اعتباریله وارلغنک عینی دکیل در . وارلغنی باشقا اولور . اونک نفسک خارجنده کی وارلغنی بر دفعه « این » ، بر دفعه « متی » بر دفعه « وضع » ، بر دفعه « کم » ، بر دفعه « کیف » ، بعض کره « فعل » ، بعض کره « انفعال » کی مختلف مقوله لر د [۱] تابع اولور . بالفعل معقولات حاصل اولونجه بومقولاتک چوغنی اوزرندن قالقار و وارلغنی باشقا بروارلق اولور معقولات بالفعل حاصل اولونجه عالمک موجوداتندن بری اولور .

معقولات اولمهی اعتباریله موجودات جمله سندن صاییلیر . عقل بالفعل اولان موجود تعقل ایتدیکی وقت ذاتندن خارج اولان برشیئی تعقل ایتمز ، بلکه کندی ذاتی تعقل ایدر . عقل مستفاد - Acquis ه کلنجه بوده عقلک اوچنچی حالی در . عقل بالفعلک معقولات بالفعل اولمق اعتباریله کندی صورتلری اولان معقولاتی بالفعل تعقل ایدنجه او آنده اولان عقلدر . بو معقولاتک حد ذاتنده بر وارلقلری واردر . . بالفعل تعقل ایتدیکمزشی حقنده « بزده در » دیدیکمز وجه ایله بو صور معقولات حقنده « عالمده در » دیه بیلیرز . . بو صورتلری ، معقولاتک هپسی ویا اعظمی حاصل اولدقدن صو کرا ، تمامیله تعقل ممکن اولور ، بو حالده هپسی عقلک ، عقل مستفاد اولمق اعتباریله صورتلری اولور ، عقل مستفاده اوصورتلرک ، یعنی بالفعل صورت اولان معقولاتک موضوعی حکمنده اولور .

بالذات عقل مستفاده عقل بالفعله نسبتله بر صورت عقل بالفعل ده عقل مستفاده نسبتله بر موضوع و ماده کی ؛ عقل بالفعل ده ، او ذاته یعنی عقل بالقوهیه نظراً صورت بو ذات ، عقل بالقوه ده اونک اساسنده ماده کی اولور . بوندن صو کرا صور جسمانیه و هیولانییه اینیلیر .

ارتیق بر سلسله واردر که اوراده اک دونده اولان مادهً اولاً باشلایه رق یاواش یاواش

[۱] ارسطونک مقولات عشره سندن یدی مقوله سنی ذکر ایدیور .

ماده دن آریله رق یوکسه لیر. ماده نك اڪ صاف صور تلی اقدم اولانلر در. عقل بالقوه نك التندہ دیگر قوای نفسانیه بولونور که عقلک دوننده در. بوندن صو کرا طبیعت، داهاصو کرا وارلقده صور تلیک اڪ عادسی اولان صور اسطقات بولونور ایشته ماده اولی بودر. ماده اولادن درجه درجه ترقی ایدرک مواد هیولانیه ده صور جسمانیه اولان طبیعتہ قادر ترقی ایلر، صو کرا بو ذاته، صو کرا اونک مافوقنه چقیلوب نهایت عقل مستفاده واریلیر. عقل مستفادک اوستنده مفارقات یعنی اجسامدن آریلان عقول بولونور که بونک برنجی رتبه سی عقل فعال رتبه سی در.

ارسطونک کتاب النفسنت اوچنجی مقاله سنده بحث ایتدیکی عقل فعال بر صورت مفارقه ومحضه در بر ماده ده دکیلدر، اصلا ماده ده اوله مار. بو بر نوع عقل بالفعل در. عقل مستفاده براز بکزه در. عقل بالقوه اولان اوداتی عقل بالفعل، بالقوه معقولی بالفعل معقول حاله کچرن اودر. عقل فعالک عقل بالقوه یه نسبتی کونشک کوزه نبتی کیی در که کوز قارا کلقدہ بولوندجه بالقوه، آیدینلق باشلا یجه بالفعل کورور. بو وجه ایله عقل فعالدن عقل بالقوه اوزرینه بر نوع ایشیق صادر اولور که بالقوه بولونان معقولاتی کوسته ریر، او حاله بالقوه اولان معقولات بالفعل معقولات اولور. عقل فعال بر نوع عقل مستفاد در. صور موجودات اوندن اصلا آریلمقسزین اونده در. شو قادر که اونده کی وارقلری عقل بالفعل ده کی وارقلرندن باشقا بر ترتیبده در. فی الواقع بز عند مزده اڪ معروف اولان شیدن مجهول اولان شیئه ترقی ایدر ز، عقلمز معلومدن مجهول چیقارتیر. اکثریا معلوم اولان شی پک قیمتسز اولور. اڪ مکمل اولان برشی بزم ایچین اونسبتده مجهول اولور. عقل فعال ایسه بونک عکسنه اوله رق «الا کمل فالاکمل» قاعده سنه کوره اڪ مکمل اولاندن باشلا یه رق ایکنجی و اوچنجی الخ درجه ده مکمل اولانی ادراک ایدر بوکا مبنی بالفعل اولان عقلده موجوداتک ترتیبی عقل فعالده کی ترتیبک بالضروره عکسنه اولور. ماده ده تقسیم اولونان صور تلی عقل فعالده منقسم دکیلدر.

ایشته فارابی معانی عقلی بویله اضاح ایدور. بو کوزل نظریه دن دولایی فارابی الحق شایان تجیلدر. اوندن اول عربلر ایچنده بوقادار مدققانه، بوقادار استادانه هیچ بر فرد تقریر ایدم ماش ایدی. ذاتاً پک قولای کوریلیر که بونظریه یی هر نه قادر ارسطویه نسبت ایدیور ایسه ده تمامیه مشائیه مذهبی دکیلدر. فقط نو افلاطونیه یه مخصوص اولان آرا و افکاری بارز بر صورتده حاملدر «[۱]

فارابی نك « معانی العقل » ده بحث ایتدیکی « مفارقات » حقنده آیری بر اثری وارمیدر؟
 بو باده ابن ابی اصیبعه وابن القفطی بویله بر اثر ذکر ایتیمورلر . بارون قارادوو ذاتاً اثرلر نك
 پك چوغنی آلمدیغندن بالطبع اوده ذکر ایتیمور . آنفاً بیان اولوندیغی اوزره آیاصوفیه
 کتبخانه سنده [۴۸۵۴] نومرولی مجموعه ده فارابی نك رساله لری میاننده برده مفارقات
 رساله سی واردر . فقط بو اثر حقیقهً فارابی نك اثری میدر؟ یوقسا موسوس و منحول بر
 اثر میدر؟ بورالرینی تدقیق ایتیمکسزین جف القلم فارابینك اثریدر دیمك منطقی اوله ماز . ینه
 او کتبخانه ده [۲۳۸۹] نومروده ابن سینانك تعلیقات واجوبه عشره سی ایله برابر تلمیذی
 ابوالحسن بهمینار بن مرزیانك بر مفارقات رساله سی واردر . هرایکی رساله بی تدقیق و تطبیق
 ایتدم، ارالرنده برفرق کورده مدم مآل بر، افاده بر، اکثریا یازمه نسخه لرده واقع اولدیغی
 کبی آز بر تخلف ایله برابر عبارتده بردر . هرایکی کتاب مفارقاتی درت مرتبه به آیریور :

- ۱ — سبی اولیان . وجوددر ، بوده بردر .
- ۲ — عقول فعاله در که نوعاً چوقدر .
- ۳ — نفوس سماویه در بوده نوعاً چوقدر .
- ۴ — نفوس انسانیه در که اشخاص اعتباریله چوقدر .

آرتیق مفارقات کتابی یا بهمینار کدر ویا فارابی نكدر . شوقادار که بهمینار اونی چالمش،
 کندیسنه مال ایتمش، خلقی ده آلداتمشدر ویا هرایکیسی ده آیری آیری یازمشلر . شوقادار که
 بهمینار بعض عبارت سنی دیکشدیرمشدر . ایکنجی و اوچنجی احتماللر غایت ضعیفدر ذاتاً
 آرالرنده نه اوقادار برفرق یوقدر . برنجی احتمال داها راجحدر رساله دوغروندن دوغرویه
 بهمینار کدر . بهمینارك منطق وما بعد الطبیعه یه دائر التحصیل نامیله بر اثری داها واردر .

۲. کتاب النفس شرحی — فارابی ارسطو شارحی اسکندر افرودیسی نك کتاب النفسنه
 بر شرح یازمشدر . اسکندر بری رأساً، دیکری ارسطونك اوچ مقاله دن عبارت اولان
 کتاب النفسك ایکنجی مقاله سنی متضمن اولق اوزره ایکی اثر یازمش ایدی . فارابی نك
 شرحی اولکی اثری اوله جقدر .

۳. رساله فی النفس — فارابی نفسك ماهیتی حقنده « عقلی روحیات » عائد اثر یازدیغی
 کبی قوای نفس حقنده تجربی « روحیات » عائد اثرده یازمشدر .

۴. رؤیا رسالہ سی -- فارابی ذکرى کله جک اولان «اراء اهل المدينة» ده نفس ناطقه نك فعلی اولان رؤیا حقنده اوزون اوزادی یه ایضاحات ویردیکی کبی آریجه رؤیا حقنده کوچوک برآرده یازیور. فارابی رؤیای صادقہ یی عقل فعال، نفسک غیرمادیتی ایله، تخیلات نفسانیہ ایله امور غیبیہ آراسنده مناسبات فرضیه سی ایله ایضاح ایدیور. قوه ناطقه عقل فعالدن مستفیض اولویورده حاسه ایله قوه ناطقه آراسنده متوسط اولان قوه متخیله یه افاضه ایدیور. قوه متخیله ایسه کنديسنه افاضه اولونان معانی یه برطاقم صورتلر کیدیریور. فارابیدن اول الکندی ده بواساسلره بنا ایدهرک رؤیا حقنده بر رساله یازمش ایدی.

۵. اضراره -- فارابی نك اخلاقه عاڈاثری ده واردر. ابن القفطی مطلق اولارق بر کتاب ذکر ایتدیکی حالده ابن ابی اصیبعه ارسطونك اخلاق کتابنك باش طرفلرینه دائر بر شرح یازدیغنی بیلدیریور. بارون قارادوو «ابن سیناده» ده، اسلام انسیقلوپدیسنده ده «Ethique à NicoMaque» ی شرح ایتدیکنی یازیور. ترجمه نك برنده عیناً «نیقوماکه ادب» نام کتابی شرح ایتمش دیهرک فارابی نك یازدیغنی اخلاق کتابی مهم بر حالده قالیور. ارسطونك کتابلرندن معنی استخراجده غایت ماهر اولان، اكدقق شارحلرندن بولونان فارابی نك کتابلری تدقیق اولونورسه بو ابهام زائل اولور. شویله که فارابی نك «ماینبغی ان یقدم قبل تعلم الفلسفة» کتابنده تصریح ایتدیکی وجهله ارسطونك بعضی کتابلری اصلاح اخلاقه عاڈ ایدی. ابن ابی اصیبعه نك بیانی وجهله ارسطونك اصلاح اخلاقه عاڈ کتابلری اوغلنه و تلیذینه خطاباً یازلمشدر. ارسطونك اوغلنك آدی نیقوماخس، درکه و ترجمه یه کوره نیقوماک، نیقوماخیاده دینیر، ایشته ارسطونك اوغلی ایچین یازدیغنی کتاب «نیقوماخسه اخلاق» در. تلیذینك آدی، اوزیمیا، اوزیمس «در. اونك ایچین یازدیغنی اثرده «اوزیمسه اخلاق» در ارتیق بارون قارادوونك دیدیکی اخلاق کتابی ارسطونك اوغلنه یازدیغنی اخلاق کتابنك شرحی اولدیغنده شبهه یوقدر. چونکه فارابی «الجمع بین رأی الحکیمین» کتابنده ارسطونك نیقوماخیا کتابی شرح ایتدیکنی تصریح ایدیور. «l'éthique» لفظی عربجه ده اخلاق ایله ترجمه اولوندیغنی کبی «اتیقون» ایله ده تخریب اولونمشدر.

۳ — سیاسیات :

۱ — فارابی افلاطوندن ملهم اوله رق «اراء اهل المدينة الفاضلة» نامنده اک مهم

بر کتاب یازمشدر . بو کتاب مصرده انیل مطبعه سنده طبع اولوندیغی کبی دیتریسی نک همتیه [۱۸۹۵] (لاپدین) دمهده تمثیل اولونمشدر .

بو کتاب سیاسیاتدن زیاده فلسفهیه تعلق ایدر ، حقیقه فلسفه انسیقلوپدییسی در . فقط اواعتبار ایله پک مختصر در . اونده سیاست پک آز بر محلی اشغال ایدیور . چونکه مبادی سته روحانیه ، بونلردن جواهر جسمانیه نک صدورینه دائر اولان نظام و حکمنه وصول طرزندن باشلایهرق ارسطو مابعد الطبیعه سنک الهمم والعمومی نظریه سنی تشریح ایله مش ؛ مراتب بشریه یی وقوای نفسانیه یی بیلدیرمش ، ووحی ایله فلسفه آراسنده کی فرقی توضیح ایتمش ایدی . مبادی سته شونلردر : علت اولی (الله) ، علل ثوانی (افلاک) ، عقل فعال ، روح ، صورت ویا عنصر مجرد . فارابی اول امرده بو مبادی سته دن مشتق اولان هر شیئی ایضاح ایله دکدن یعنی موجود اولدن ، اونک شریکی ، ضدی ، حدی اولدیغنه عائد تنزیه اتدن ؛ وحدتی ذاتنک عینی بولوندیغنه ، عالم وحکیم ، حق وحی اولدیغنه ، عظمت و جلال و مجدینه ؛ کندوسندن بوتون موجوداتک کیفیت صدورینه ، مراتب موجوداته ، اسمایه عائد اولمق اوزره علت اولادن ؛ موجودات ثوانیه وافلاکک کیفیت صدورینه ، اصابه ، ماده و صورته عائد اولمق اوزره اجسام هیولانیه ایله موجودات الهیه آراسنده کی مراتبدن ، اجسام سماویه دن و صورت حرکتندن ، ماده اولادن ، اجسام هیولانیه نک حدودنده کی ترتیبدن ، هیولایه صورتلرک بری بری اوردنجه حلول ایتمه سندن ؛ نفس انسانیه وقواسندن ، قوه ناطقه دن ، سعادتدن ، رؤیا لردن ، وحی دن اولمق اوزره دیگر مبادیدن بحث ایتدکن صوکر ا اجتماع و تعاونه اولان احتیاجه کبریشمش ، کرک مدینه فاضله کرک مدینه جاهله یی ، ایی وفنا تشکیلاتلی جمعیتلری هپ ا کلاتمش ، ومدینه فاضله یعنی منتظم تشکیلاتلی بر جمعیتک هم سیرت ملکیه و اداره سیاسیه ، هم نوامیس نبویه وقوانین شرعیه یه محتاج اولدیغنی اراهه ایتمش در چونکه فارابی نظرنده انبیا حکمت عملیه ده فائق در . چوق یوکسکدر . بوندن ناشی قانون مدنی ایچین وحی ضروری کورمشدر فارابی مختلف جمعیت بشریه نک احوالی تفصیل ، بونلری خیراعلایه موافقتلری درجه سنده تدقیق ایدیور اریق بلده لر عقلا طرفندن اداره اولونه جق در بونک غایه سی بو دنیاده مدینه سماویه نک کمالی تقلید ایله اوبر دنیاده سعادت استیصال اوغورنده اعضالری حاضرله مقدر فی الواقع بونظریه نک عملی اوله رق فائده سی آرایسه ده مابعد الطبیعه ایچین چوق مهم در . [۸]

انسانک غایه سی عقل فعال ایله صیقی براتصال و مناسبات کسب ایتمکدر. ارتیق کندیسه
عقل فعال اراسنده هییچ بر حجاب قالمینجه عقل فعال واسطه سیله کندیسنه وحی افاضه اولونور.
ایشته فارابی نك قبول ایتدیکی وحی بویله در .

۱ کر بواثرده ارا و افکار قدیمه نك اسلام احوالنه تطبیقنه دائر بر تدقیق ارانیورسه
آلدایلمش اولور. فارابی دیگر فلاسفه دن زیاده ، بو جرأتکارانه اولان تشبیهی بزه ارانه
ایتمامشدر. شوقادار که یو لک و سکینتلی برقاق صحیفه ایله مدنیة فاضله یی توصیف ایتمشدر [۱]
فارابی ابن ابی اصیبعه نك بیاننه کوره بو مهم اثری بغدادده ایکن باشلامش . اسمنه
«المدينة الفاضلة والمدينة الجاهلة والمدينة الفاسقة والمدينة المبدلة والمدينة الضالة» دیمش، (حی ۳۳۰)
سنه سی اواخرنده شاهه کوتورمش ، انجاق [۳۳۱] ده شامده اکمال ایلهمش ، بعدالا کمال
بر کره داها کوزدن کچیره رک بابلره اییرمش ایدی. بالآخره بعض کیمسه لر اثرک محتویاتنه کوره
بر طاقم فصللره آیرلمه سی رجا ایتمکه (۳۳۷) ده مصرده ایکن التی فصل اوزره ترتیب
و تنظیم ایلهمش ایدی ۱ - سبب اول ۲ - روحاین ، ملائکه ۳ - هیولی ۴ - انسان
۵ - اجتماعات انسانیه - ۶ اصول فاسده التی فصل اوزره مرتب اولان یازمه بر نسخه
قلج علی پاشا کتبخانه سنده [۶۷۴] نومروده محفوظدر .

بواثر قرطبه لی فیلسوف شهر موسی بن میمون طرفندن عبرانیجه یه ترجمه اولونمشدر.
۲ - السياسة المریئمة - السياسة المدینة ده مأل و قیمت اعتباریله برنجی کتاب عیارنده در.
بـ نـ ک بر آدی مبادئی الموجودات در. موسی بن میمون « فارابی نك بوتون اثرلری، خصوصاً
مبادئی الموجودات والسیاسة المدینة سی پک مکملدر» دییور . بوراده مبادئی سته دن بحث
ایدیور (مبادئی سته شونلردر : ۱ سبب اول ویا علت اول یعنی الله تعالی . ۲ اسباب
ثوانی . ۳ عقل فعال . ۴ نفس . ۵ صورت . ۶ ماده .

۳ - صوامع کتاب النوامیس لافهروطره - بو کتاب حنین بن اسحاق ایله یحیی بن عدی
طرفلرندن ترجمه اولونمشدر . فارابی نك بو اثری ده مهمدر .
نبوتک احوال و حقیقتنی نبوته اولان احتیاجک کیفیتنی کوسـ ترن علمه « علم نوامیس »
دیـ لر . نوامیس ناموسک جمعی در . ناموس سر صاحبنه دفر . فارابی علم نوامیس - عاـ ثـ
اولان مسائلی « اراء اهل المدینة » ده ایضاح ایلهمشدر .

۴ - شرح کتاب السياسة - متن ارسطونکدر . بونلردن باشقا « نيل السعادات » ، « الفحص المدني » ، « الملة والفقه مدنی » ، « الاجتماعات المدينة » ، « جوامع السياسة » ، المبادئ الانسانية .. الخ کتابلر یازمشدر .

۴ - موسیقی - اسلامک ظهورندن اول ایران و یونان ممالکنده معروف و مرغوب اولان موسیقی ظهور اسلامدن صوگرا اسلام قوجاغنه آتیلش ایدی . اهل اسلام بو مملکت اهالیسی ایله اختلاط ایدنجه اک اول بونلردن موسیقی علمنی آملشرایدی . چونکه علم موسیقی نقل و ترجمهیه محتاج دکل ایدی . داها برنجی عصر هجریده مکده کور سسلی موسیقی مراقلیسی مکلی سعید نامنده بری موسیقی اخذ ایتش ایدی . ترجمه و نقل دورنده آثار موسیقیه عربجهیه کچدی . موسیقی نک واضعی اولان فیثاغورسک [۱] فیثاغورس مذهبنده اولان نیقوماخوسک [۲] ، اقلیدسک ، ارسطونک کتابلری ، ایله بیافرده [۳] ترجمه اولوندی .

الکندی تألیف ، ایقاع حقنده [۴] صناعت موسیقی حقنده ، پک اسکیدن بری اختراع اولونان عود حقنده [۵] اثرلر یازمش ایدی . موسیقییه عائد اولان یکاه بر اثری لوندره . موزه سنده محفوظدر . تلمیذی احمد بن طیب السرخسی نک ایکی مقاله یی حاوی « الموسیقی الکبیر » واردر که ابن ابی اصیبعه اونک حقنده بر مثلی یاپیلما مشدر دیور . او چیوز تاریخنده وفات ایدن منجم یحیی بن علی بن یحیا نک وفاتندن اون سنه اول یازدیغی اثرده لوندره موزه سنده محفوظدر . ابوبکر رازی نک ده جمل موسیقی حقنده بر اثری واردر .

ایشته فارابی دن اول اسلام محیطنده مشهور اولان آثار موسیقیه بونلردر . فارابی « الموسیقی الکبیر » عنوانیله بر اثر یازیور ، نظریات موسیقیه دن باحث اولان بو معظم اثری

[۱] فیثاغورس پارلاق ذکاسیله علم الحانی ، نغمه لک تألیفنی استخراج ابله مش ، اونلری بر نسبت عددیه آلتنده ایضاح ابله مش ایدی . موسیقی دن غرض ارواحی عالم قدسه آلدردمق ایدی .

[۲] نیقوماخوس ارسطونک پدری در . بو نامده اوغلی ده واردر .

[۳] بیافر سانسغریت لسانده « ثمار الحکمة » دیمکدر . اصول الحان و تألیف نغماتدن باحثدر .

هندیلردن موسیقییه عائد ترجمه اولونان آثار بودر .

[۴] موسیقی باشلیجه ایکی فنه آیریلیر : تألیف ، ایقاع . ملایمت و منافرت اعتباریله نغماتک احوالندن بحث ایدن قسمنه تألیف ؛ وزن اعتباریله نقرات اراسنه کیرن ازمنه نک احوالندن بحث ایدن قسمنه ایقاع دیرلر . ایقاع نقرات والحانی یرلی یرینه قویمق در .

وزیر ابو جعفر محمد بن القاسم الکرخی نامنه اتحاف ایدیور بونکله موسیقی نظریه‌سنی تأسیس ایدیور. بو کتاب یازمه اوله‌رق «المدخل فی الموسیقی» نامی التنده [۹۵۳] نومروده کوپرلی محمد پاشا کتبخانه‌سنده ، [۸۷۶] نومروده راغب پاشا کتبخانه‌سنده محفوظدر . قوسه‌غارتن لید کتبخانه‌سنده کی یازمه‌نسخه‌سنی تدقیق و تتبع ایله‌مشدر [۱].

فارابی بو کتابک مقدمه‌سنده قدما طرفندن قلمه آلوب اله کچه‌یلن کتابلر ایله متأخرینک تألیفاتی کوزدن کچردیکنی، شوقادار که بو کتابلرک هپسنده صناعت موسیقی‌نک تمام اجزاسنی ایضاح خصوصنده نقصانلره ، بر چوق یرلرده یا کشلقلره راست کلدیکنی ، بو خصوصده قدما‌نک موسیقی اثرلری یا ضایع اولدیغندن ویا عربجه‌یه ناقص اوله‌رق ترجمه ایدلدیکندن ناشی طالبلرک شوق و آرزو‌سیله «الموسیقی الکبیر» کتابنی یازمغه لزوم حس‌ایتدیکنی افاده ایدیور . بوراده موسیقی‌نک قواعد اصلیه‌سنی اله آله‌رق باشقالرینک مسلکنی تعقیب اتمه‌یوب کندیسنه مخصوص بر طریق تعقیب ایتدیکنی ، کندیسنک وضع ایتدیکی نظریاتدن بحث ایتدیکنی اخطاره لزوم کوریور .

فارابی علی‌العموم صناعات نظریه‌ده نظریاتک اصولنه بحق وقوف پیدا ایتک ؛ بو اصولک استلزام ایتدیکی شی استنباط خصوصنده قوی اولو ؛ ایراد اولنان مغالطه‌لری لایقيله تلقی ایدرک‌واهی اولان سوزلردن دوغروسنی بولوب چیقارمق و کوریلن بوزوقلقلری اصلاح ایتک کی اوچ حاک لزومنی درمیان ایدیور . تألیفی ایکی کتابه آریور . نظریاتدن باحث اولان کتاب اولده مدخل ایله اوچ فندن بحث ایدیور وهپسنی ایکی مقاله‌ده ایضاح ایتکله مجموعی سکر مقاله‌یه بالغ اولویور . مدخلده صناعت موسیقی‌نک معناسی ، الحان و سازلر حقنده مفید معلومات ویریور . برنجی فنده اصول صناعت موسیقیدن و امور عامه‌دن ویا اسطقات علم تألیقندن ؛ ایکنجی فنده آلات و مشهوره‌دن اسطقات صناعت موسیقیدن . اوچنجی فنده تألیف اصناف الحان جزئیه‌دن بحث ایدیور .

کتاب ثانی بی دوت مقاله اوزره قلمه آلدیغنی بیلدیریور . بوراده نظریاتجیلرک آراء وافکار مشهوره‌سنی ، مغلق اولان سوزلرینی تشریح ایدیور . برر برر رأی وفکرلرینک اینخه‌دن اینجه‌یه ایچ بوزلرینی آراشدیریور ، بوبابده کی درجه‌لرینی اورته‌یه قویور ، بوزوقلقلرینی اصلاح ایدیور .

[۱] تورک موسیقینک اساسنی تشکیل ایدن بو معظم اثرک موسیقی شناسلرمن طرفندن طبعی بک‌زیاده شایان تمنی در .

قارابی نك بو ایکی کتابدن باشقاده اثرلری واردر . [۱] رساله سنك بعضی پارچه لری (۱۸۸۵) هولاندالی لاند همتیه لید (لایدن) مطبعه سنده طبعنه اعتنا ایدلمشدر [۲] .

قارابی نك موسیقیده مهارتی شایان حیرت بر درجه ده ایدی . موسیقی یی برفن درجه سنه اعلا ایتمشدی . اك مشهور واك كوزل كتاب قارابی نك کتابی در [۳] . قارابی نك اختراع ایتدیکی ساز انفعالات نفسانییه یی تحریک ایدر ، الحان بدیعہ صاچار ایدی .

۵ - ریاضیات : ۱ - المجسطی سُرمی - المجسطی بطلمیوسك اُری در ، مجسطی پك بویوك معناسنه کلان « مغیستی ، ماغاستی ، مغیستو » نك تعریب اولونمشی در ، اهل هیئت و تحجیم ایچین دستور اعظم در . اك اول عربجه یه نقلنه و تفسیرینه اهتمام ایدن وزیر عباسی یحیی بن خالد برمکی ایدی . بطلمیوس علم هیئت نك ارسطوسی ایدی .

۲ - اصول اقلیدس سُرمی - اقلیدسك « les Eléments » کتابنه كتاب الاركان دیمشدردی . صوکرادن روملر « الاسطقسات » اسلاملر ایسه « الاصول » دیدیلر . اقلیدسك اصولی هم هندسه ، هم نظریه اعداد کتابیدر . كتاب الكاول [۱۸۵] تاریخنده هارون زماننده حجاج بن یوسف بن مطر الکوفی طرفندن عربجه ترجمه اولونمشدی . اقلیدس ده هندسه نك ارسطوسی ایدی . قارابی نو کتابك برنجی و بشنجی مقاله لرینك مصادره لرنده کی مغلق و مشكل اولان مسائلی ایضاح ایدیور . بارون قارادووو مطلق اوله رق اصول اقلیدسك مغلق و مشكل اولان قضیه لرینی ایضاح ایتمشدر دیور . حال بوکه كرك ابن الففطی ، كرك ابن ابی اصیبعه بیان ایتدیكمز وجهله مطلق دکیل ، مقید اوله رق ذکر ایدیورلر . قارابی نك ایضاحنی ایکی مقاله یه ، اونك ده مصادره لرینه حصر ایدیورلر .

مصادره یه کلنجه معلوم اولدیفی اوزره علوم مدونه ده اوچ شی لازم اولور : موضوع ، مسائل ، مبادی مسائل علمییه نك توقف ایتدیکی حکملی ، حکمسنر معلوماتدن ؛ حکملی اولان معلومات ده مقدمات علوم مدن عبارتدر . مقدمات علوم بالذات « بین » و واضح ایسه « علوم متعارفه » ، بالذات « بین » و واضح اولیوب اکر او علمده مسلم ایسه « اصول موضوعه » نامنی آلیر . یوق انکار و تشکیك ایله برابر بالکز استدلال زماننده مسلم ایسه اوکا « مصادرات » دنیر . بر علمك مقدمه سی بر شخصه کوره « اصل موضوع » ، دیگر بر شخصه کوره « مصادره » اوله بیلیر . اقلیدسك قولنده شویله بر مصادره واردر : بر خط ایکی خط اوزرینه واقع

[۱] اکتفاء القنوع [۲] طبقات اطباء ، صوان الحکمة [۳] ابجد العلوم .

اولوب زاویتان داخلتان ایکی زاویه قائمه دن اقل اولسه ایکی خط بوجهته اخراج اولونورسه هتلاقی اولور .

کوریلپورکه فارابی ریاضیاتده پیشوا اولان بطلمیوس ایله اقلیدسک مرجع و مأخذ اولان کتابلرینی شرح ایده جک درجه ده ریاضیاتده یوکسه لیور .

۳ -- حرکت فلک . — فارابی فلکک حرکتنه دائر یازدیغی بواثرده حرکتک فانی اولیوب دائم اوله جغنی ایضاح ایدیور .

۴ — هندسه و همیه مرضل — فارابی آریحجه هندسه و همیه دائر بر اثرده یازمشدر . بواثر هندسه حسیه یه مقابل اولان هندسه عقلیه اوله جق ، بوخصوص اخوان صفا فلسفه سنده ایضاح اولونه حق .

۵ — نجوم رساله سی — شرق فلاسفه سی نجومک احکامیه ده مشغول اولورلرایدی . بوفنه « تنجیم » دیر ایدی . تنجیم ییلدیزلرک قوت و تاثیرلرینه باقهرق یر یوزنده ظهور ایده جک حادثاتک حدوشندن اول بیلیمک کیفیتندن باحشر .

الکندی نک بر رساله سی لاتینجه یه ترجمه اولونهرق لایز یغده طبع اولونمشدی . تلیدی احمد بن طیب السرخی ، طیب شهر ابوبکر رازی ده نجوم حقنده اثرلر یازمشلردی . ابواسحاق ابراهیم بن عبدالله البغدادی احکام نجومیه یی بیلیمکه صوک درجه مراق ایتمشدی . بوباید تالیف اولونان کتابلری دائم کوزدن کچیرر ، کیجه لری اویقوسز قالیر ایدی . چونکه آتیا ظهور ایده جک حادثاته ظهورندن اول اطلاع ییدا ایده جک ، مغیبات منکشف اوله جق ایدی . فقط ایستدیکی کبی برشی الده ایده مه مش ، شبهه ایچنده قالمش ایدی . بر تصادف اثری اوله رق فیلسوفز ایه بولوشدی ، حالی حکایه ایتدی ، کندیسنی شبهه دن قورتارماسنی ، احکام نجومدن صحیح و غیر صحیح اولانلرینک بیلدیرمسنی رجا ایلدی . فارابی ایشته بواثری « النکت فیما یصح و مالا یصح من احکام النجوم » نامی آلتنده ابواسحاق بغدادی نک طلبی اوزرینه یازیور . ابواسحاق بواثر سایه سنده بونجه زماندنبری ذهننی یوردیغی مسئله نک کنه واقف اولویور ، شک و شبهه دن قورتیلیور .

فارابی بورساله ده احکام نجومیه یی اوچه آیریور : احکام ضروریه ، احکام ممکنه ، احکام حسابیه و ظنیه . احکام ضروریه حساب و مقداره عائد اولانلردر . ییلدیزلرک اجرام و ابغادی حقنده بیان افکار ایتک بوقسمدنذر . احکام ممکنه تاثیرات طبیعیه عائد اولانلردر .

نته کیم «کونشک فلان مکان حذاسنه کلنجه اوراسنی ایصیده جق در» دیه بیان رأی ایتمک علی الا کثر واقع اولان احکام ممکنه دندر . تجربه لر علی الا کثر واقع اولان امور ممکنه ده نافع اولور یوقسا نادراً ویاعلی السویه واقع اولان امور ممکنه ده تجربه لر نافع اولماز . فقط حزم واحتیاط بویکیسنده نافع اولور . افعال و آثار طبیعییه ضروری ظن اولونیور . آتشک یاقاسی ، قارک صوغوتماسی نی . حل بوکه بونلر ضروری دکیلدر . بلکه علی الا کثر ممکندر . چونکه فعلک حصولی ایچین آنجاق قاعل تأثیر ایچین ، منفعل ده قبول ایچین حاضر لائمش اولمق لازمدر . آتش هر نه قادار یاقیجی ایسه ده یانمغه قابل و متهیء اولان برشی بولونماز سه یاقاماز . ممکن مجهول دیمک دکیلدر ، بلکه هر ممکن مجهولدر فقط هر مجهول ممکن دکیلدر . ممتنع ده اوله بیلیر . علل واسباب بعض کره یاقریب ویابعید اولور . علت قریبه معلومدر ، اکثر امور ده مضبوطدر علت بعیده معلوم ومضبوط اوله بیلدیکی کبی مجهول ده اوله بیلیر . عالمده بر طاقم حادثه بولونه بیلیر که اونک اسباب بعیده سی بولونور ، بعدندن ناشی مضبوط اوله ماز . بو حادثات راست کله ممکن مجهول ظن اولونور .

فارابی بویاسیله فلسفه حاضره نك بر نقطه سنه تماس ایدیور : « قوانین طبیعت ممکندر . یوقسا ضروری دکیلدر » . فارابی ده بو کونکی فلسفه ده قبول اولوندیغی وجهله قوانین طبیعتک آثار و افعال طبیعییه نك امکانه قائل اولویور . دیمک که فرانسه فیلسوفی بوترونک اورته یه قویدیغی فلسفه امکانیه نك ایزلری فارابی فلسفه سنده ایمش . احکام حسابانیه وظنیه یه کلنجه فارابی ایشته اونی تنجیمه عائد کوسته ریور .

مثلاً فلان کوکب فلان کوکب ایله فلان برجده اقتران ایدرسه [۱] شویله بر حادثه ظهور ایدمک ده احکام حسابانیه وظنیه دندر . بو اوج احکام آیری شیلردر . یالکنز اسمده اشتراکری واردر . اجرام علویه نك اجرام سفلیه ده کی کیفیاتنه تأثیر ایتدیکی ، برده اجرام علویه نك بسیط ، شریف ، فساددن بعید اولدیغی ظننده بولونان کیمسه اجرام علویه نك حرکاتی اوغورلی ویا اوغورسز بولور . کسوف ایله یریوزنده مطرد اوله رق حادثه عظیمه ظهور ایتدیکنه اینانمق دلایلری بیله ایگرنیدیر . زرده قالدیکه عاقل اولان ذات بویله برشیئه اینانه . علمه وارباب حقایقک اتفاقیه ثابتدر که اجرام علویه حد

[۱] نحس اکبر اولان زحلی ایله نحس اصغر اولان مریخک سرطان برجده اقترانی منجمین

ذاتنده تأثیراتی و تکویناتی غیر قابل در . آرتیق اصحاب احکامک یعضیسنی نحو ست ، بعضیسنی سعادت ایله توصیف قیاس طریقنده دوغری دکیلدر .

اجرام علویه ده مریخک قیزیل رنگی ا کر قان دوکمه دلیل اولور ایسه اجرام سفلیه ده رنگی قزل اولان جسمک قان دوکمه دلیل اولماسی لازم کلیر . چونکه بواوندن داهایاقین در . ییلدیزک سریع ویا بطی حرکتی احتیاجات خصوصنده سرعت و بطاأته دلیل اولونجه اجرام سفلیه ده سریع ویا بطی اولان هر شیئک ده احتیاجاتده سریع ویا بطی اولمسنی ایجاب ایدر . چونکه داهایاقین ، داهای متصل ، داهای مشابه در .

خلاصه مطرد برشی یوقدر . بعض کره حیقار ، بعض کره حیقماز . بویله ایکن برطاقه ذواتک بو فن ایله اشتغاللری یا اوزرینه دوشکون اولمالرندن ویا اونکله کچنمه لرندن ویا «هر سویله نن شیدن صاقنملیدر» سوزینه قارشى مفراط بر صورتده احتیاط ایتمه لرندن ایلری کلیر . فارابی بورساله ده قدمانک کواکب ثابته نک بالذات ضیادار اولماسی حقنده اختلاف لرندن ده بحث ایدیور . الیوم کواکب ثابته نک بالذات ضیادار اولماسی ، هر برینک برر کونش اولوب کره ارض جسماتنده بولونان برطاقم سیاراتی تنویر ایتمه سی قبول اولونمشدر .

قدما مسلککنجه سبعة سیارات شو بیتده طویلانمشدر .

زحل شری مریخه من شمسه فزاهرت العطار د والاقار

۶ - طبیعات - فارابی نک طبیعت عأنده مهم اثرلری واردر .

۱ - شرح السماء الطبیعی - سماع طبعی ویاسمع الکیان ارسطونک اثریدر .

ثاومسطیوسک ، اسکندر افروودیسی نک ، فرفریوسک شرحلری واردر . ایکنجه مقاله سی حنین طرفندن یونانیدن سریانییه ، یحیی بن عدی طرفندن ده سریانیدن عربییه نقل اولونمش ایدی .

یحیی النحوی هم شرح ایتمش ، هم روجه دن عریجه یه ترجمه ایله مش ایدی . الکندی ایله رازی نک سمع کیان حقنده بر رساله لری واردر .

۲ - شرح السماء والعالم - متن ارسطونک درودرت مقاله دن عبارتدر . ثاومسطیوس

تمامیله بونی شرح ایتمش ، یحیی بن عدی اونی نقل وتصحیح ایله مش ایدی . ابوزید البلیخ ده بو کتابک باش طرفنی شرح ایتمش ایدی . ابو هاشم الجیائی نک بو کتاب حقنده «التفحص»

نامی آلتنده بر ردیه سی واردر . بوراده ارسطونک تأسیس ایتدیکی قواعدینی صارصاجق الفاظ ایله اخذ ایدرک ابطال ایله مش ایدی .

یحیی بن عدی بر کون بغدادده متکلمیندن بر جماعتک بولوندیغی بر وزیرک مجلسنده بولونمش ایدی . وزیر اهل کلامه فرقه فلسفیه رئیسی یحیا ایله مباحثه ایدک دیه بر تکلیفده بولونمش ایسه ده یحیی اوندن عفوینی طلب ایله مش ایدی . وزیر یحیادن سببی صورمش ، یحیی ده بروجه آتی عذر درمیان ایتمش ایدی : نه اهل کلام بنم عبارهمک قواعدینی آ کلارلر ، نه ده بن اونلرک اصطلاحاتی آ کلارم . آرامزده کی ماجرا جبائی نک « التفحص » کتابنه بکزر دیه قورقویورم . چونکه جبائی ارسطولیسک کلامنی نقض ایتمش ، تحیل ایتدیکی فهمنه کوره اونی رد ایتمش ایدی . قواعد منطقیه دن خبردار دکیل ایدی ، ردی بوزوقدر . حال بوکه او ، برشی سویله دم ظننده بولونیور . شاید قواعد منطقیه بی بيلمش اولسیدی بویله رده قالدیشمازدی . وزیر بو سوز اوزرینه انصاف ایدهرک یحیایی مباحثه ده دعوتدن واز کچمش ایدی .

۳ — شرح الآثار العلویه — آثار علویه علائم جویه دیمک اولوب ارسطونک اثری در . بو اثر اسکندر افرویدیسی طرفندن شرح ایدلمش ، شرح ده عربجه ده ترجمه اولونمش ایدی . فارابی ارسطونک کتابنی شرح ایدیور .

فارابی نک بو اوچ شرحی ده تعلیق طریقیله ایدی . التأثيرات العلویه نامی آلتنده بر اثری واردر . بو اثرده رأساً علائم جویه ده دائر یازیلش اولسه کرکدر .

۴ — اعضاء الحیوانه — فارابی نک بو اثری اسمنک دلالتی ایله تشریحه عائد اولدیغی ا کلاشیلیور . فی الواقع فارابی عملی طبابت ایله مشغول اولدیغندن بر طاقملری ازان جمله بارون قارادووو فارابی طیب اولما مشدی دیور . اولجه بیان اولوندیغی اوزره ابن ابی اصیبعه شام اطباسنک باشنده ذکر ایدیور . حتی پارس کتبخانه سنده فارابی نک نظریات و عملیات طبیعه دن باحث عبرانیجه ده مترجم بر اثری بیله اولدیغی خبر ویریلیور .

فارابی برده « اتفاق آراء بقراط و افلاطون » نامیله بر کتاب داها یازمشدر . اسمنک دلالتی ایله ا کلاشیلیور که طیب بقراط ایله طیب و فیلسوف افلاطونک رأی و فکرلری اراسنده کی موافقتدن بحث ایدیور . طیب جالینوسک بو نام آلتنده اون

مقاله دن عبارت بر اثری واردر . [۱] عجیا فارابی نك بو کتابی ده طبه عائذ اولسون .

۷ - مبریات - جدلیات مناقشه و مدافعه یه عائذ اولان اثرلردر . عرب فیلسوفی الکندی نك بو خصوصه عائذ اولان اثرلری بو عنوان آلتنده طوپلانمغله تورک فیلسوفی فارابینک مدافعه و مناقشه یه عائذ اثارینی بو زمرده ذکر ایده جکیز .

فارابی فیلسوف یحیی النحوی ، زندیق ابن الراوندی ، عجم فیلسوفی ابو بکر محمد بن ذکریا الرازی ، طبیب جالینوس حقنده بر طاقم ردیه لر یازمشدر .

۱ - یحیی النحوی یعقوبی نصرانیلرندن اولوب ارسطونک المقولاتنی اشکال جمیله یه قاهر تحلیل قیاسنی، البرهاتی، الجدلی، السماع الطبیعیسنی، الکنون والفسادینی، فرفریوسک ایساغوجیسنی شرح ایتمشدی . اسکندریه ده جالینوسک اون آلتی کتابی جمع و ترتیب ایدن اطباء سبعة دن ایدی، بر چوق کتب طبیه یی، جالینوسک بر چوق کتابلری شرح ایتمش ایسه ده فلسفه ده کی قوتندن ناشی فلاسفه زمره سنه کچمش ایدی، لسان یونانیده کی نحو و فصاحتیله مشهور اولان یحیی النحوی، فلسفه ایله اشتغالی نتیجه سنده نصارا دینندن دونمکه نصاری طرفندن هجومه اوغرا دی اوده اون آلتی مقاله ده برقلسی [۲] الی مقاله ده ارسطونی رد ایدرک اللرنندن قورتولمش ایدی، حتی برچوق پاره آلدینی مروی ایدی.

یحیانک بو ردیه لری غزالی نك انه کچدی، تهافتده ایراد ایتدیکی برچوق خصوصاته یحیانک سوزلرینی تقریر ایدیور ایدی [۳] فارابی ارسطویی مدافعه ایچین یحیایی رد ایدیور ایدی. بوندن باشقا یحیانک ارسطویی « السماء والعالم » ده کی سوزینی ده رد ایدیور دی . ابن سینانک معاصرلرندن اولان ابن الهیثم المصری « السماء والعالم » ده سوزینی رد ایدیور ایدی . [۴]

۲ - ابن الرواندى « کتاب التاج ، کتاب الزمرده ، کتاب الفرند ، کتاب الدامغ ، عبث الحکمه ، البصيرة » داها برطاقم کتابلر ایله صانع حکیمی ، اهل توحید مذهبنی رد، قرآن مبین ایله پیغمبر ذیشان واسلامیتی انکار ایدیور ، شقاق ونفاق صاحیور دی .

[۱] جالینوس بو اثرنده « افلاطون اکثر اقوالده بقراطه موافقدر. ارسطو بو ایکسینه مخالف اولدینی یرده خطا اتمشدر » دیور .

[۲] یحیی امونیوسدن ، اوده برقلسدن اوقومش ایدی

[۳] صوان الحکمة و طبقات الاطباء [۴] ابن ابن اصیعه

کتاب التاج ایله فلاسفه کی قدم عالمی ترویج ایدیور، فقط فلاسفه دن آریله رق صانع عالمی انکار ایدیور دی .

کم عاقل عاقل اعیت مذاهبه
و جاهل جاهل تلقاه مرزوقاً
هذا الذي ترك الاوهام حائرة
وصير العالم النحرير زنديقا [۱]

بیتی ایله زندیق لغنی اعلان ایدیور دی .

کتاب الزمره ایله بوتون انبیاء علیهمه یورو یور، الفرند ایله پیغمبر مزه علیه الصلاة والسلام افند مزه طعن ایدیور ایدی . کتاب الدامغ ایله قرآنی رده، عبث الحکمه ده شویه مذهبی تقویه یه یلته نیور دی .

البصيرة ایله سامرا یهودیلرینک برندن آلدینی درتیوز درهم کوموش مقابلنده اسلامی رده قالدیور دی .

بونلردن باشقا کتاب الطبائع، کتاب القضیب، کتاب الاولوؤة، کتاب البقاء، والفنا ... الخ کتابلری ده واردر که مجموعی یوز اون درده بالغ اولویور دی .

ابن الراوندی جمهور طرفندن نقض و رده اوغرا دی بوتون معارضات رکیکه سنه جوابلر ویرلدی بوبابده متکلمینک، فلاسفه نک آری آری کتابلری واردر. ابن الراوندی نک تاریخ وفاتی ابن خلکانده (۲۴۵) ، ابن الوردیده (۲۹۳) کوسته ریلیور . «الکندی» نک جدلیات غروبنده کی «کلام له مع ابن الراوندی فی التوحید» رساله سی الکندی عصرنده برحیات بولوندیغنی اراهه ایدن ابن الوردی نک کوستردیکی تاریخه گوره ابن الراوندی فارابی عصرنده در . عرب فیلسوفی الکندی ابن الراوندی پی رد ایتدیک کی فارابی ده ابن الروانندی پی رد ایتمش ایدی .

۳ — ابوبکر رازی علم الهیده اسلافندن آریله رق ارسطودن انحراف ایتمش، فارابی ده رازی نک علم الهی رد ایله مش ایدی . فارابیدن صوکر ابن الهیثم کی ماهر بر فیلسوف و ریاضی ، ابوالحسین البصری کی حاذق بر متکلم اعتزالی ده فارابی یه پیرو اولمشلر ایدی .

ابوبکر رازی ایله ابونصر فارابی اراسنده فی اختلافی موسیو دو بوئر طریق معرفنده کی سلوکلرینه عطف ایدیور: فارابی تمامیه منطق مجرد واسطه سیله تعلیلی وعقلی طریقنه سلوک

[۱] بنجه عاقل واردر که معیشتی طاردر، بنجه جاهل واردر که معیشتی یولنده در. ایشته بو حال عقلری حیرنده براقیرده عالم نحریری زندیق یاپار. بوکا «نکد الیب وعیش الجاهل» . قدارشداک الی حکیم کامل» بیتی ایله جواب ویرلش ایدی. عاقلک معیشت طارلنی، جاهلک معیشت کنیشلکی سنی حکیم کامله ارشاد ایدر.

ایتمش ایدی . حال بوکه رازی تجربی واستقرائی طریقته بولونمقله مشخص ایله مشغول ایدی . فقط بوایکی مسـلکـک حقیقته بربرینه مناقض اولدیغنی ظن ایتمیورم : بونلر پک عمومی اولان برمسـلکـک ایکی منظره سی در رازی طیب و ممتاز برطبیعی اولمغله مسـلکـک مشخص اولان منظره لری اراؤه ایدیورایدی . فارابی ایسه کندیسنی منطقه ویرمش ایدی ریاضیات و تصورات صوفیه فارابیده مجرد جهتنی تمثیل ایدیورایدی . ابن سیناده هراییکی منظره برلشمش ایدی [۱] .

۴ — جالینوس ارسطویی « هر متحرک اولان شی انجاق محرکدن ناشی حرکت ایدر » دعواسنده طعن و تشنیع ایله مش ، اون مقاله دن عبارت « اراء بقراط و افلاطون » کتابنده پک چوق یرده افلاطون ایله بقراطک متوافق اولدق لری ، ارسطونک هر ایکتسنه مخالفت ایتدیکی نقطه لرده خطده بولوندیغنی بیان و توضیح ایتمش ، مداواة امراض حقنده کی ارسطونک افکارینه عائد یازدیغنی کتابده ارسطونک مسلکنی انتقاد ایدرک خصاوصوا بلرینی میدانه قویمش ایدی . ارسطونک مابعد الطبیعه سنه مربوط اولان رواقیه علیهنده بر کتاب یازدیغنی کی بر چوق قدمایی ده رد ایله مش ایدی .

ارسطو شارحی اسکندر افرو دیسی نک معاصری اولوب ارالرنده بر چوق مناقشه لر جریان ایتمش ایدی . اسکندر افرو دیسی جالینوسک « ارسطویی » هر متحرک اولان شی انجاق محرکدن ناشی حرکت کله کله دعواسنک ردینه قارشى اسکندر افرو دیسی ده جالینوسی بوبابده رد ایلدیکی کی ممکنک ماده سی خصوصنده ده رد ایتمش ایدی . جالینوس ارسطونک العبارة سنی شرح ایتمش ، « المدخل الى المنطق » نامیله بر اثر یازمش ، ارسطونک البرهانه قارشى اون بش مقاله ده البرهانی قلمه آلمش ایدی . اسکندر افرو دیسی البرهانک سکزنجی مقاله سنده جالینوسی رد ایدیورایدی .

فارابی ارسطونک سوزینی یرنده صرف ایتدیکندن ، معناسندن باشقا بر معنایه ارجاع ایتدیکندن ناشی جالینوسی رد ایدیورایدی .

عبرانیجه مترجم اولان اثر طبعیسنده جالینوس ایله ابوبکر رازی بی انتقاد ایتدیکی بیان اولونویور ، ابوبکر رازی نک واسع بر مجله طبی اولان ولاتجه وسائر اوروپا لسانلرینه ترجمه ایدیلان (۱۵۰۹ ، ۱۵۴۲) تاریخلرنده وندیکده طبع اولونان الحاوی [۲] ده کی نظریات قسمی طب تاریخنده بیان اولوندیغنی اوزره اساس اعتباریله جالینوس مذهبندن آلدادر .

Encyclopédie de l'Islam. [۱]

[۲] سایمانیه کتبخانه سنده یازمه بر جلدی واردور .

۸- فنون مکتومه و یا غریبه - مارون قارادوو و بروجه آتی اثر لری «Avicenne» ده
«Sciences occultes» فنون مکتومه و یا غریبه» عنوانی آلتنده ذکر ایدیور .

۱- -- کیمیای همی -- Alchimie -- فارابی «مقالة فی وجوب صناعة الكیمیا والرد علی مبتطلها» نامی التنده کیمیا صناعتنک وجودینی ابطال ایدنلری رد حقنده بر رساله یازیور .

اندلس فیلسوفی ابن باجه بعض تألیفانده فارابیدن شونی نقل ایدیور : صنعت کیمیانک حد ذاتنده ممکن ، شو قادر که فعلاً وجودی متعسر اولدیغنی ارسطو بیان ایتشد [۱] .

بوراده بحث اولونان کیمیا ، کیمیای وهمی در . کیمیای وهمی جواهر معدنیهدن خواصنی سلب ایدوب کندوسنه یکی بر خاصیت جلب ایدن یوللردن ناخشد . الکندی کیمیای وهمی بی انکار ایدیور ایسه ابوبکر رازی بالعکس کیمیای وهمی نک وارلغنی قبول ایله یورایدی حتی صنعت کیمیا حقنده اون ایکی اثر یازمش ایدی . فارابی ایسه بو کیمیانک امکانه قائل ایدی . ابن سینا ایسه بالعکس امتناعنه قائل اولویور ایدی . ابن سینانک الکندی یه نصرت ایتمه سی ، علماء اسلام آراسنده احاطه کلیه سی و نفوذ نظری ایله تمیز ایدن شیخ الاسلام ابن تیمیة الحرانی نک انکاری حکما و علما آراسنده کیمیای وهمی نک قیمتی دوشورمش ایدی . آنجا ، اعظم متکلمیندن فخر رازی نک مباحث شرقیه ده ، فارابی یه موافقتله کیمیای وهمی نک امکانه قائل اولماسی ، نجم الدین بغدادی نک شیخ الاسلام الحرانی بی کویا افکاره قالدیشمه سی اهل اسلام آراسنده کیمیا و همی نک شیوعنه بادی اولمش ایدی . ابو اسحاق مغربی نک کیمیا حقنده شو سوزی نه کوزلدر .

کجوهر الکیمیا لیس تری من ناله و الانام فی طلبه [۲]

ابوالطیب الفنوجی نک ابجد العلومنده فارابی نک امکانه ، ابن سینانک امتناعنه قائل اولمه سی مناسبتی ایله سویله دیکی شوسوز پک زیاده جالب دقتدر : فارابی زوکورت ایدی . کچینه جک قادار بر شیئه محتاج ایدی ؛ ابن سینا زنکین ایدی ، احتیاجی یوق ایدی . شوراسی خاطر لرده قالسونکه کیمیای وهمی سیمیا دیمک دکلدر . سیمیا حسته وجودی

[۱] ابجد العلوم .

[۲] کیمیا جوهری کبی اوکا ظفریاب اولانی کوره مرسین ، خلق ایسه اونی آراشدیرر ، طورر .

اولمایان بر شیئی جو هواده احدات ایتمه کیفیتی در . نته کیم مسلمة بن احمد الجریطی (۳۹۵) شویله دیور : ونتایج هذه العلوم نتیجتان احداها سمتها الاوائل کیمیا و الثانية سیمیا و هما علما الاوائل [۱] . مسلمة بن احمد الجریطی اندلس ده ریاضیون امامی ایدی [۲] .

۲ - من - فارابی جن حقننده بر اثر یاز مشدر . اول و آخر جنک وارلنی حقننده عقلا اختلاف ایتملردر . فخر رازی نک دیدیکی کی قدمای فلاسفه دن بر طاقلمری قبول ایتدکری حالده فلاسفه نک پک چوغی وجودینی انکار ایدیورلر . جنی متأخرین فلاسفه ایله معتزله انکار ایدرلر .

جنی قبول ایدن فلاسفه باشلیجه ایکی وجه ایله ایضاح ایدیورلر : ۱ - ارواح سفلیه در . فلاسفه افلا کده قبول ایتدکری نفوسه ارواح علویه دیدکری کی جنی ده اوکا مقابل طوتهرق یر یوزنده کی ارواحدر دیورلر : ۲ - بدن آریلان نفوس بشریه در . فارابی نک هانکی وجه ایله ایضاح ایتدیکی معلوم دکیلر .

«عزائم» دیدکری فن غریب جنی کندینه رام ایتمک کیفیتندن باحثدر . «کهانت» ده ارواح بشریه نک ارواح سفلیه ایله مناسباتی بیلدیریر . مقصد دنیاده حادث اولان شئوناتی اونلردن اوکر نمکدر . «طلسم» روحانیات کوا کبدن استعانهدر . چونکه اوضاع فلک عالم عناصرده مؤثردر .

اهل ملل شویله ایضاح ایدیور :

جن ! اجسام ناریه ویا هواییه در یاخود بالذات قائم اولان جوهردر .

۳ - رمل - فارابی بروجک عددی اوزره اون ایکی شکل ایله سؤال اثناسنده مسئله نک احواله انتقالی کوسته رن رمل حقننده اثر یازمنی اونو تمیور . رمل شکلری شوکی شکلدر : $\vdots$ $\equiv$ $\vdots$. رمل مسائلنک هپسی تخمینی در .

برج بیلدیزلرک معین بر صورتده اجتماع ایتملرندن حاصل اولان هیئته دینیر . ذات الکرسی برجی کی . رملجیلرک بحث ایتدکری اون ایکی برج منطقه بروجدر : حمل ، ثور ، جوزا ... الخ

[۱] بو علملرک ایکی نتیجه سی وارد بری کیمیا ، دیکری سیمیا در بوایکیسی ده اوائل علملری در . - کشف الظنون .
[۲] ابن القفطی .

۴ - الحیل والنوابسی - حیل ایکی معناده مستعملدر: بری رصد و سائرہ ایچین لازم اولان عدد والات عملیه در که فن میخانیک مقامنده در . دیکری حیل ساسانیه در . منفعتی آرامق ، مال الده ایتک خصوصنده درلو درلو حیلہ لرہ مراجعت ایتک کیفیتنی بیلدیریر بر فن غریبدر . نوامیسک مفردی اولان ناموس سر خیر صاحبندن باشقا لطائف حیل ایله ایشہ کیریشمش کیمسہ یه اطلاق اولونور . فارابی نک بو اثری اسمنک دلالتنه کوره ایشته بو فن غریبدرن باحث اوله جق در .

باردن قارادووو فنون غریبه میاننده برده رؤیا مسئلهسی ذکر ایدیور . فقط رؤیا مسئلهسی داها زیاده روحیاته تعلق ایتکله او زمرده ذکر اولونمشدر .

§ - فارابی نک اثرلری بو زمرہ لرہ مخصوص دکیلدر « قودالجیوش » ، « المعایش والحروف » ب « کبی عسکرلکه » ، « الالفاظ والحروف » ، « الشعر والقوافی » ، « الکتابه » ، « اللغات » کبی لسان و ادبیاته عائد اثرلری ده واردر .

فارابی نک اثرلرنده کی وسعت و بداعت الحق شایان تقدیردر . فارابی حقیقه نادر وامثالسنز بر فطرتہ مالک ایدی . قوه مفکرهسی داستان نویس برشاعری قوه مفکرهسی کبی صیچرار ایدی . مجادلهسی شدتلی و مهارتلی ایدی ، بر برینی طوتماز بر حالده ایدی . اسلوب بیاننده مستثنی بر ایجاز ، درینلک وار ایدی . بونی ده شاعرانه بر جلا ایله بر قات داها اعلا ایتمشدی . [۸]

از میرلی : اسماعیل صفی